

מנחת אשר

לקט שיעורים ותשובות
אגרות ומאמרים
הנוגעים למגפת
הקורונה

יו"ל ע"י

מכון מנחת אשר

ניסן תש"פ
ירושלים תובב"א

©

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י

מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109

ירושלים

המען למכתבים:

ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

הודעה והבהרה

התשובות שבקונטרס זה נכתבו במהלך התפתחות המגפה מתחילתה ועד לעצם הימים האלה, במענה לשאלות שנערמו על שולחנו של מרן שליט"א, ולפיכך יש מהם שכבר אינם נוגעים למעשה כהיום הזה. אך תורה היא וללמוד אנו צריכים.

ומשו"כ התשובות שנכתבו לפני שהגענו למצב הנוכחי סומנו, וגם במכתבים עם ההוראות יש לשים לב לתאריכיהם. תן לחכם ויחכם עוד.

בראש קונטרס זה נציב מצבת זכרון

לנשמתם של יקירנו

הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו

שנאספו מתוך המגיפה המשתוללת בראש חוצות

יצחק אלהן ב"ר אלתר אברהם חיים ז"ל

מרדכי דוד בן שמואל חיים ז"ל

חיים בן אברהם ז"ל

מרדכי אלימלך בן יחיאל מאיר ז"ל

ונעתיר בתפילה לרפו"ש:

הרב חיים אריה זאב בן איידל

נח בן יוספא דבורה

דינה ריווא בת חיה גיטל

מרדכי לייב בן יענטא

מאיר מרדכי בן מלכה שפרינצא

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים לרחם עלינו ועל פליטתנו

ולמנוע משחית ומגיפה מעלינו ומעל כל עמו בית ישראל ונאמר אמן

With profound gratitude to

The Rav Shlit"a

For his courage and clarity

in these most difficult times

בעילום שם

ספר זה מוקדש

לכבודו של

מרן הרב שליט"א

על החיזוק וההדרכה שהוא תמיד נותן לנו

ובפרט בתקופה קשה זו

ביהמ"ד אהבת חסד - רידניקער שטיבעל

נא יארק

In gratitude to

Hagaon Harav Asher Weiss Shlit" a

for his brilliance, sensitivity, courage and leadership

during this difficult time and at all times.

May Hashem grant him continued strength,

health and nachas for many years to come.

Rabbi Efrem and Yocheved Goldberg

Hakaras HaTov for

Rav Asher Weiss

for his Torah and all he does for klal Yisroel

Dov and Laura Hertz

לכבודו של

מו"ר מרן הרב שליט"א

על תורתך שלמדתנו

הרב אריה ואילנה ליבוביץ

הרב אהרן ישעיה ורינה שכטר

וודמיר ניו יורק

לעילוי נשמת

של האי גברא רבה ויקרא

איש תבונות, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה

דבק בתורה ובחכמיה והתאבק בעפר הגליהם

מקים ומייסד החינוך והטהרה בעיר מאנסי שבארה"ב

מפני הרעה נאסף הצדיק

הרב החסיד

רבי יעקב דוב ראזענבוים זצ"ל

בן הרה"ח רבי ישראל זצ"ל

נלב"ע ט"ו בשבט תש"פ

ויהי רצון שיהיו דברי התורה בקונטרס זה

לעילוי נשמתו ולזכרו הטהור

אשר מאז השתדך עם מרן שיבלחט"א

נקשרו בעבותות אהבה ודבק בתורתו

והשתעשע בה מדי שבוע בשבוע

תוכן הענינים

ענייני פיקוח נפש

- א. בהנהגה הראויה בזמן התפרצות מגיפה.....א
- ב. בחובת הנקיות (היגיינה) ורפואה מונעת.....ז
- ג. בהוראת הגר"י סלנטר בימי המגיפה.....יד
- ד. רופא בגילוח הזקן כדי להגן על עצמו.....יז
- ה. המסכן את ב"ב ימנע מלהציל.....יח
- ו. אין להסתכן כדי לסייע לזולת במה שאין בו הצלת.....כ
- ז. אם יש להקל שנשים תטבלנה ביום השמיני ביום.....כא
- ח. אם מותר לנשים להתרחץ לאחר טבילתן.....כג
- ט. יציאה לרה"ר בכפפות ומסכה.....כג
- י. האם מי שחושש שחלה צריך להיבדק.....כו
- יא. אם מותר להכניס תפילין לבית חולים שבו התפילין יזרקו לאשפה.....כז
- יב. תשובות קצרות.....כח
- יג. יישוב שיש בו שנדבק אם מותר להכריז עליהם בשבת.....לא
- יד. ברית מילה בצרפת בזמן קורונה.....לא
- טו. ליווי בעל לאשתו היולדת ביו"ט כאשר לא ירשו לו לשחות לבית חולים.....לד

ענייני תפילה

- טז. שו"ת בענייני תפילה בזמן התפשטות מגפה.....לד
- תפילה בציבור אם הוי חובה או מצוה.....לד
- המתפלל ביחידות האם עדיף שיתפללו שנים יחד.....מ
- גדר תפילת הציבור.....מב
- יז. בדין "בשעה שהציבור מתפלל".....מד

- יח. צירוף מזנין דרך מרפסות.....מז
- יט. קריאת התורה וברכת כהנים במרפסות.....נג
- כ. תפילה בנינות וברחובות עיר.....נו
- כא. צוותי הרפואה יתפללו ביחידות.....נח
- כב. תשובות קצרות.....נח
- כג. כיצד לנהוג בקריאת התורה בשעת מגיפה.....נט
- כד. תשלומין לפרשת החודש.....סג

ענייני פסח

- כה. שטר הרשאה וירטואלית.....סו
- כו. הפקרת כלים על מנת לפזרן מטבילה.....סט
- כז. הלל בליל הסדר במתפלל ביחידות.....עג
- כח. האם להתיר לזקנים בודדים להשתתף בליל הסדר ע"י תוכנת מחשב.....עה
- כט. האם לערוך נוסח מקוצר של ההגדה בשביל זקנים בודדים.....עו
- ל. החולה בקורונה ואינו מרגיש טעם מצה ומרור.....עת
- לא. היוצא מבידוד בחול המועד האם רשאי להסתפר.....עט

מכתבים ומאמרים

- א: למנוע משחית ומגיפה מעלינו.....סא
- ב: תקנות בית המדרש בזמן מגיפה.....סב
- ג: מכתב לקראת שבת פר' ויקהל פקודי.....סג
- ד: למנוע משחית ומגיפה מעלינו.....סד
- ה: לך עמי בא בחדריך ופגור דלתיך בערך.....סז
- ו: כי לך תכרע כל ברך.....סח

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

בעניני פיקוח נפש

א

בהנהגה הראויה בזמן התפרצות מגיפה

לשאלת רבים בימים אלה כיצד יש לנהוג כשיש חשש להתפרצות מגיפה וכגון במגפת הקורונה בימינו, והאם יש להקפיד על הוראות הבידוד ושאר הוראות רשיות הרפואה המוסמכים.

הנה כבר מצינו בדברי הגמ' שחז"ל הורו הוראות והנהיגו הנהגות בשעת המגיפה כדי למנוע הידבקות והתפשטות המחלה.

וכך אמרו (ב"ק ס' ע"ב):

"ת"ר דבר בעיר, כנס רגליך, שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואומר לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך, ואומר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה. מאי ואומר, וכי תימא, ה"מ בליליא, אבל בימא לא, תא שמע לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך, וכי תימא, ה"מ היכא דליכא אימה מגואי, אבל היכא דאיכא אימה מגואי, כי נפיק יתיב בניי אינשי בצוותא בעלמא טפי מעלי, ת"ש מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, אף על גב דמחדרים אימה, מחוץ תשכל חרב... ת"ר דבר בעיר, אל יהלך אדם באמצע הדרך, מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים, דכיון דיהיבא ליה רשותא מסגי להדיא, שלום בעיר, אל יהלך בצדי דרכים, דכיון דלית ליה רשותא, מחבי חבויי ומסגי. ת"ר דבר בעיר, אל יכנס אדם יחיד לבית הכנסת, שמלאך המות מפקיד שם כליו, וה"מ היכא דלא קרו ביה דרדקי, ולא מצלו ביה עשרה".

הרי לנו שחז"ל למדו מן המקראות ברוח קדשם מה שהרופאים יודעים בזמנינו שבשעת חשש מגפה טוב שיסתגר כל אחד בביתו וימנע ככל האפשר מחברתם של בני אדם.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ובספר ליקוטי אמרים (מכתבים מכתב י"ג עמוד י"ט): יש מכתב שכתב האדמו"ר רבי מנחם מנדל מויטבסק מתלמידי המגיד ממוזריטש בשעת המגפה בטבריה בשנת תקמ"ו, ובו הוא מתאר את הצרות שפקדו את כל העיר, ובתו"ד כתב:

"סגרנו עצמנו בחצר חדשה אשר שם יותר מערך מנין כדי להתפלל בציבור... וכל אשר ממנו ראו וכך עשו להסתיר מפני חרון אף בחצרותיהם ובטירותם... ולא ניכרו בחוצות כי אם ריקים ופוחזים וגויים להבדיל..."

הרי לן שכך נהגו תמיד בשעת המגפה, וכדברי חז"ל שהביאו את דברי הנביא ישעיהו (ישעיהו כ"ו כ'): "לך עמי בא בחדריך וסגר דלתך בעדך".

עוד זאת למדנו מדבריהם שיש להמנע מן העצבות והדכאון שבאים ע"י הבדידות ולפיכך הוי אמינא דכאשר יש אימה בגואי עדיף לצאת ולשבת בצוותא ולהנות בחברתם של בני אדם, אך מ"מ קמ"ל שהחשש מהידבקות גובר, ועל כן אמרו "דבר בעיר כנס רגליך".

ובמה שאמרו "דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך, מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים... שלום בעיר אל יהלך בצדי דרכים". לפי פשוטן של דברים כונתם לענין סגולי שאין לו כל שייכות לדרכי הטבע. אך בשו"ת הרשב"ש (סימן קצ"ה) כתב בזה פירוש מחודש, וז"ל:

"הכונה בזה כי בשעת הבריאות צריך אדם להשוות הנהגתו ולאחוז במצוה במאכלו ובמשקהו, ובמלבושיו ובשינתו, ובקיצתו בהקרתו ובהעצרו וברחיצתו ובאוויר המקיף בו ובתנועתו ובמנוחתו ובתנועותיו הנפשיות, כלומר בשמחתו ובאנחתו בכעסו וברצונו ובשאר דברים ההכרחיים לגוף האדם ללכת באמצעם לא ריבוי ולא מיעוט. אבל בימות המגפה צריך להזהר בתכלית השמירה, ושיוסיף בהנהגתו לנקות המותרים, ושלא להרבות במזון, ושיאכל דברים טובי האיכות ומעטי הכמות, וירבה המנוחה וירחיק היגיעה, וירבה מהמנוחים הטובים, וירחיק האנחה וירבה השמחה, כל זה בקצה אחד מהקצוות ולא יספיק בזה המצוה בלבד, וזהו אל יהלך אדם באמצע הדרכים אלא בקצה האחרון, וכל זה הוא ענין טבעי".

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ופירוש זה מחודש מאוד, אבל מ"מ יש בו חכמה יתירה, ומוסר השכל דבשעת המגיפה צריך לשים אל לבו ולכלכל אורחותיו עד קצה הגבול בדרכי הבריאות והשמירה מפני הסכנה.

ועוד מצינו בכתובות (ע"ז ע"ב) בחשיש הידבקות במחלת הראתן:

"מכריז רבי יוחנן, הזהרו מזבובי של בעלי ראתן. רבי זירא לא הוה יתיב בזיקיה. רבי אלעזר לא עייל באהליה. רבי אמי ורבי אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה".

וכמה נפלאים הדברים, דהלא אנשי המדע בזמנינו יודעים שמחלות מדבקות עוברות מאדם לאדם באחת משלושה דרכים: דרך כלי הדם, כגון מחלות המלריה שמועברות ע"י יתושים המעבירים מחלה זו ע"י עקיצה. דרך כלי הנשימה כמו במחלות השפעת והקורונה שהם וירוסים המתפזרים באויר ע"י החולים ובני אדם נבדקים ע"י הנשימה, ודרך כלי העיכול כאשר בני אדם אוכלים אוכל נגוע.

ומשום כל אלה יש להמנע בשעת המגיפה מלהתקרב יותר מדי לבנ"א שעלולים להיות חולים או נגועים במחלה, וכמבואר בב"ק כנ"ל.

וכמה גדולים דברי חכמים שזוהרו משלושת אלה. רבי יוחנן הזהיר את בני האדם מזבובים שעלולים להעביר את המחלה ע"י עקיצה. רב זירא נמנע במקום שהרוח עלולה להעביר את המחלה דרך האויר, ורב אמי ורב אסי הזהירו מן המאכלים שהיו בשכונתם. ורב אלעזר נמנע מלהיות בקרבתם.

וסוד ה' ליראיו, ושמא ידעו מן הנסיון שענינים אלה גורמים להתפשטות המחלה.

ב

הנה יש לעיין בגדר הכללי של סכנה. באיזה דרך נגדיר גדר סכנת נפשות והאם כל סכנה רחוקה דינה כסכנה לגבי דיני התורה. ובפרט יש לעיין בענינו מה רמת הסיכון המחייב נקיטת אמצעי זהירות כדי להימנע מן הסכנה.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ובמשנה בתענית (י"ט ע"א) מבואר דכשיש מכת דבר מתענין ומריעין. ומבואר שם דאיזהו דבר, כל עיר שיש בה חמש מאות רגלי והוציאה ג' מתים בג' ימים, וכך נפסק בשו"ע (או"ח סי' תקע"ו ס"ב), אבל פחות מכך, אין זה דבר.

אך נראה פשוט שאין זה אלא דין מסויים בהלכה דמתענין ומריעין, ואין זה ענין למה דקיי"ל דחייב אדם להתרחק מן הסכנה בין לעצמו בין לאחרים, וז"פ.

ובעיקר גדר הסכנה כבר ביארתי (שו"ת מנחת אשר ח"ג סימן קכ"א) דבשלשה תחומים שונים, ההלכה עוסקת בגדר הסכנה:

א. בהלכות ברכות מצינו שתי הלכות שונות.

בברכות (נ"ד ע"ב) שנינו:

"ארבעה צריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים, ויצא".

ונחלקו הראשונים בתרתי:

לדעת הרמב"ם (הל' ברכות פ"י ה"ח) כל חולה שנתרפא וכל הולכי דרכים צריכים להודות, אך לדעת הטור (סימן רי"ט) לא נאמרו הדברים אלא בחולה שיש בו סכנה ובהולכי מדבריות. ובשו"ע (שם ס"ז) כתב דבצרפת ובאשכנז לא נהגו לברך אלא הולכי מדבריות אבל בספרד נהגו כך הולכי דרכים לברך.

וכך נראה לגבי חולה, דבשו"ע (שם ס"ח) סתם כשיטת הרמב"ם והרמ"א פסק כשיטת הטור דרק חולה שיב"ס צריך לברך הגומל.

ובירושלמי (ברכות פ"ד ה"ד – ל"ד ע"ב) "כל הדרכים בחזקת סכנה... כל החולי בחזקת הסכנה", ולכאורה יש מזה ראייה מפורשת לשיטת הרמב"ם, אלא שכתבו הב"י ליישב שיטת הטור דלשיטתו מיירי לגבי תפילת הדרך, ואכן בס"י ק"י (סעיף ד') מודי כו"ע דכל הולכי דרכים מברכים ולא רק הולכי מדבריות.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הרי לך דשאני גדר הסכנה לגבי תפילת הדרך דאף בסכנה מועטת צריך לברך, מברכת הגומל שאינו מברך אלא בסכנה גמורה דהיינו חולה שיב"ס והולכי מדבריות.

ב. ולגבי דין פיקו"נ ביארתי שם, דשאני סכנה ליחיד בדרך מקרה מסכנה לרבים כתופעת טבע, ואף שבמקום אחד (סי' שט"ז ס"ק כ"ג) כתב המגן אברהם שאחד מאלף לא הוי בכלל פיקו"נ לדחות את השבת, לגבי יולדת כתב (סימן ש"ל סק"ג) דהוי חולה שיב"ס אך מ"מ צריך לעשות שינוי כיון שאף אחד מאלף אינה מתה, ומקור בהרא"ז במגיד משנה (ה"ל שבת פ"ב הי"א), הרי דאף שאחד מאלף אינה מתה מ"מ הוי חולה שיב"ס ומחללין עליה את השבת, דכיון שלידה היא תופעת טבע מה לך שאלף יולדות תחיינה כשידעינן שאחת תמות, ומצווים אנו לעשות כל שבידינו כדי להציל את אותה האחת מרדת שחת.

ג. וק"ו הדברים לגבי המצוה להמנע מן הסכנה, דאם מחללין את השבת בסכנה רחוקה כל שהיא תופעה קבועה ומוכרחת לבא, ק"ו שיש להתרחק מסכנה זו, ומשו"כ פסקתי בתוקף גדול (עיין קובץ זכרון שבת וארזיה קובץ ג' מבי רב סימן ה' – ז') שיש חיוב גמור לחסן את הילדים בחיסון המשולש למחלות החזרת, החצבת והאדמת, ואף אם מבחינה סטטיסטית אחוז תמותת הילדים הוא נמוך, אין בכך כל נפ"מ, דכיון שידעינן בודאות שאם נמנע מלחסן ימותו ילדים, אף אם ימותו אחד מתוך אלפים, חובה גמורה רובצת עלינו למנוע את המות הזה.

ויתירה מזו מצינו בשו"ת בנין ציון (ח"א סימן כ"ג – כ"ד) דמחד גיסא דחה בתוקף את דברי אלה שרצו לבטל את המציצה בפה באמרם שיש בכך סכנה לרך הנימול, ובסי' כ"ד שם דחה בתוקף גדל וחזק את מי שטען שיש לבטל את המציצה לגמרי ח"ו, אך מאידך כתב (בסוס"י כ"ג) "אכן עכ"ז אין להעלים עין גם מהסכנה אשר ע"פ הרופאים החדשים אפשר שתתהו" ע"י מציצה ואפילו באחד מני רבבות כאשר נחלה המוצץ או יש מכה טרי' בפיו ויש לשמור מאוד ולהפקיד משמרת לבל יקרב למלאכת המילה ובפרט להמציצה איש אשר חולי בו".

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הרי לך דיש לחוש לסכנה אפילו באחד מני רבבות, ונראה ברור לדעתי, דכיון שהחולי היא תופעת טבע הכרחית וודאית אם נקל ראש ומוהל חולה יעשה מציצה בפה נגרום בכך לתחלואת תינוקות ומקצתם ימותו, יש לאסור זאת בתוקף ואין כלל נפ"מ באחוזי התמותה.

וכאשר היה חשש מהתפרצות מגפת החולירע במחנה ישראל הקילו חכמי ישראל ביותר באכילה ביוה"כ, עיין שו"ת חתם סופר (ח"ו סי' כ"ג) ובשו"ת מצפה אריה ((להגאון ר' אריה ליב ברודא אב"ד לבוב או"ח סימן מ"א) שכך הורה הגאון בעל שואל ומשיב בשעת המגיפה בשנת תרל"ג. וידוע שהגר"י סלנטר פסק שאף הבריאים יאכלו ביוה"כ, מחשש דאף החולים ירצו להחמיר ויבואו לידי סכנה, והארכתי בזה במק"א (עיין לקמן אות ג') ואכמ"ל.

ובאגרות הגרעק"א (אגרת ע"א) מצינו אגרת שכתב לתלמידו הגה"צ ר' אליהו גוטמאכר כשהתפשטה מחלת החולרע ובאגרת זו תיקן תקנות, הורה הוראות והציע עצות למנוע התפשטות מחלה נוראה זו, ובין השאר כתב שיש להתרחק מקירבה יתירה בין בני האדם ולפיכך תיקן שלא יתפללו ביחד יותר מט"ו אנשים, ויערכו רשימה מי אלה שישתתפו בכל מניני התפילה, ואם אנשים יעברו על התקנה יש להעמיד שומר מן הפאלציי (המשטרה הנוכרית) לאכוף תקנה זו על הציבור.

וממנו ילמדו וכן יש לנהוג גם בימינו אלה, להקפיד הקפדה יתירה עך ההוראות של גורמי הרפואה המוסמכים ועל כל התקנות של משרד הבריאות ולא לחרוג מהם. ואלה שנגזר עליהם להיות בבידוד אל יצאו מפתח ביתם ולא יסכנו את הרבים. ויסוד הדבר דבשעת דבר ומגיפה יש להתהלך בצידי הדרכים ולהתרחק באופן קיצוני מן הסכנה.

ונעתור בתחנון ובתפילה לפני בורא רפואות ומצמיח ישועות לרחם עלינו ועל פליטתנו, ולמנוע משחית ומגיפה מעלינו ומעל כל עמו בית ישראל ונאמר אמן.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ב

בחובת הנקיות (היגיינה) ורפואה מונעת

הן ידוע מה שאמרו חז"ל (ב"ק פ"ה ע"א) "ורפא ירפא - מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות". ולא רשות בלבד נתנה תורה אלא אף מצוה וחובה וכמפורש בשו"ע (יו"ד סי' של"ו ס"א) ובט"ז (שם סק"א).

אלא שיש לעיין האם מצינו בדברי תורתנו הקדושה וחכמיה מקורות מפורשים שעל האדם להרגיל את עצמו בארחות חיים של בריאות טובה כדי למנוע מחלה מעיקרו, או שמא עולם כמנהגו נוהג, ואם יחלה יעסוק ברפואות.

ונראה ברור דאכן למדנו מפי ספרים וסופרים, מתורה שבכתב ומתורה שבע"פ שאכן מצוה עלינו לשמור על ארחות חיים של בריאות.

ויתירה מזו כתב הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פכ"ז):

"כונת כלל התורה שני דברים, והם תקון הנפש, ותקון הגוף".

הרי שכונת התורה הקדושה ומצותיה לא תיקון הנפש בלבד אלא אף תיקון הגוף.

ולכאורה סתר הנשר הגדול את דברי עצמו, שהרי כך כתב בהקדמה לפירוש המשנה:

"כי תחלת השכל יצייר שחרבן הנפש בתקון הגוף ותיקון הנפש בחרבן הגוף".

וישאל השואל "תיקון הגוף" רצוי הוא, או מדה מגונה הוא ויש בו חורבן הנפש.

ובהכרח צ"ל דיש תרי גוני בתיקון הגוף. רדיפת התאוה, הנאת הגוף ועידונו חרבן הנפש יש בה, וכמו כן אהבת הגוף, דהלא תופעה ידועה היא בתרבות אנשים חטאים בכל הדורות, גדולי הציירים והפסלים העריכו את גוף האדם ואת יופיו, מאות אלפים בכל העולם כולו מכלים את כל ימיהם בפיתוח הגוף ובנייתו לתפארה, כל אלה פסולים בתכלית ועליהם כתב הרמב"ם שחרבן הנפש בתיקון הגוף.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

איש התורה והחכמה רואה בגוף כלי שרת, אכסניא בעלמא לרוח האדם והנשמה הקדושה. האני שלו איננו הגוף אלא הנפש.

אך הרופא כל בשר ומפליא לעשות חיבר את הנשמה לגוף, ותרי אחין הן דלא מתפרשין, ולפיכך עלינו לשמור על הגוף לתומכו ולחזקו כדי שיוכל לשרת את הנשמה. וזה שכתב הרמב"ם (הל' דעות פ"ג):

"שמא יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון, עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן כגון כהני העובדי כוכבים, גם זה דרך רעה היא ואסור לילך בה" (הלכה א').

"צריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם ברוך הוא בלבד, ויהיה שבתו וקומו ודבורו הכל לעומת זה הדבר, כיצד כשישא ויתן או יעשה מלאכה ליטול שכר, לא יהיה בלבו לקבוץ ממון בלבד אלא יעשה דברים האלו כדי שימצא דברים שהגוף צריך להם מאכילה ושתיה ושיבת בית ונשיאת אשה, וכן כשיאכל וישתה ויבעול לא ישים בלבו לעשות דברים האלו כדי ליהנות בלבד עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחיד ויבעול כדי ליהנות, אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד" (הלכה ב').

"נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו בשעה שבועל, מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה', ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צוו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך" (הלכה ג').

והדברים ברורים ופשוטים.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ב

והרמב"ם שכידוע היה מגדולי הרופאים בזמנו לא הסתפק בספרי הרפואה שכתב אלא הקדיש שני פרקים בספר הגדול משנה תורה כדי ללמד את בני ישראל את החשיבות של רפואה מונעת, ושמירה על אורחות חיים בריאים כדי למנוע כל נזק ומחלה, הלא המה בהלכות דעות (פרק ג' – ד').

ובאמת כך מצינו בדברי חז"ל בש"ס, ואציין כמה מקורות חשובים:

א. במס' שבת (פ"ב ע"א) אמרו:

"אמר ליה רב הונא לרבה בריה, מאי טעמא לא שכיחת קמיה דרב חסדא דמחדדן שמעתייה, אמר ליה מאי איזיל לגביה, דכי אזילנא לגביה מותיב לי במילי דעלמא. אמר לי מאן דעייל לבית הכסא לא ליתיב בהדיא, ולא ליטרח טפי. דהאי כרכשתא אתלת שיני יתיב, דילמא משתמטא שיני דכרכשתא ואתי לידי סכנה. אמר ליה הוא עסיק בחיי דברייתא ואת אמרת במילי דעלמא, כל שכן זיל לגביה".

וכמה נפלאות עובדא זו. רב חסדא דרש ולימד כיצד יתנהג האדם בבית הכסא בהנהגה בריאה, חשב רבה שאין אלה אלא מילי דעלמא, ומשו"כ מנע רגלו ממנו, ואמר לו רב הונא אביו "הוא עסיק בחיי דברייתא ואת אמרת במילי דעלמא, כל שכן זיל לגביה".

הרי דהנהגת הבריאות תורה היא, ולא מילי דעלמא, ותורה זו חשובה מהלכתא גבירתא, דחמירא סכנתא מאיסורא, "כל שכן זיל לגביה".

ב. במס' ברכות (מ' ע"א) אמרו:

" ואמר רבא בר שמואל משמיה דרבי חייה אחר כל אכילתך אכול מלח, ואחר כל שתייתך שתה מים, ואי אתה נזוק. תניא נמי הכי אחר כל אכילתך אכול מלח, ואחר כל שתייתך שתה מים, ואי אתה נזוק".

והאריכו שם באריכות בביאור מיני האוכלין הבריאים כדי למנוע מחלות, עי"ש.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ג. ועוד שם (נ"ד ע"ב):

"עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות וכו'". וגם שם האריכו בכגון דא.

ד. ובמס' שבת (י' ע"א) דנו חז"ל לא רק מה לאכול אלא מתי ראוי לאכול, ובאיזה שעה ביום, ואביי הפליג בחשיבותו של פת שחרית, עי"ש.

ה. ועוד שם (מ"א ע"א) דנו חז"ל גם באיזה דרך לאכול, ואמרו, "אכל ולא שתה - אכילתו דם וזהו תחילת חולי מעיים. אכל ולא הלך ארבע אמות - אכילתו מרקבת, וזהו תחילת ריח רע וכו'".

ו. ולא רק בענייני אכילה ושתיה דנו חז"ל, אלא עוד זאץ חזינן בנדרים (פ' ע"ב) שחז"ל הזהירו בחשיבות הכביסה והנקיון ובגנות הלכלוך, והזהירו על נקיות הראש, הגוף והבגדים, עי"ש (פ"א ע"א).

הרי לנו שחכמינו הקדושים ראו לנכון לכלול בתלמוד שהיא יסוד תורה שבעל פה, לא רק הלכות ואגדות, הלכתא גבורתא ומילי דחסידותא, אלא אף הדברים שיעשה אותם האדם וחי בהם, וההנהגה הראויה לבריאות הגוף, והלא דבר הוא.

ג

ורבים מרבותינו הראשונים אף פירשו מצוות רבות ממצוות התורה, על יסוד הנהגה זו, והתורה אסרה את ההנאה מדברים מסויימים משום שיש בהם נזק לגוף ולבריאותו, ונבאר:

א. כתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פמ"ח):

"המצות אשר כלל אותם הכלל השלשה עשר, הם אשר ספרנום בהלכות מאכלות אסורות ובהלכות שחיטה, ובהלכות נדרים ונזירות, וכבר בארנו בזה המאמר ובפירוש אבות תועלת זה הכלל באור גמור בדברים רחבים מאד, ועוד נוסיף עליו באור בזכרון פרטי המצות המנויות שם, ואומר כי כל מה שאסרתו התורה עלינו מן המאכלים, מזונם מגונה,

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ואין בכל מה שנאסר עלינו מה שייספק שאין הזק בו, רק החזיר והחלב, ואין הענין כן כי החזיר יותר לח ממה שצריך, ורב הפסולת והמותרות, ורוב מה שמאסתו התורה לרוב לכלוכו ומזונו בדברים הנמאסים, וכבר ידעת הקפדת התורה על ראיית הלכלוכים ואפילו בשדות במחנה כל שכן בתוך המדינה, ואילו היתה מותרת אכילת החזיר היו השווקים עם הבתים יותר מלוכללים מבית הכסא, כמו שתראה ארצות הצרפתים היום, כבר ידעת אמרם פי חזיר כצואה עוברת דמי, וכן חלב הקרב משביע ומפסיד העכול ומוליד דם קר מדובק, ושרפתו היתה יותר ראויה מאכילתו, וכן הדם והנבילה קשים להתעכל ומזונום רע, וידוע שהטרפה תחלת נבלה היא. ודע שאלו הסימנים רוצה לומר העלאת גרה ושסיעת פרסה בבהמות, וסנפיר וקשקשת בדגים, אין מציאותם סבת ההתר ולא העדרם סבת האסור, ואמנם הם סימן יודע בו המין המשובח מן המין המנונה".

הרי לן שמאכלות האסורות והנבילה והטריפה נאסרו משם שיש באכילתן נזק לבריאות, והחזיר נאסר משום שהוא מביא לכלוך וזוהמא שיש אף בהם נזק תברואתי.

וידעתי שיש אומרים שדברי הרמב"ם במו"נ אין הם עיקר תורת הרמב"ם, ולא נכתבו הדברים אלא להפיש את דעתם של נבוכי התקופה שנמשכו אחרי הפוליסופיה היוונית, וידועים דברי הריב"ש (ח"א סימן מ"ה) שאכן כתב כן, והוסיף עוד להסתייג מדברי הרמב"ם במו"נ בכמה מקומות.

(וידועים דברי הגר"א (ביו"ד סי' קע"ט סקי"ג) שתקף את הרמב"ם שנמשך אחרי הפוליסופיה, אך לעומתו רבים מגדולי החסידות חיבבו מאוד את ספר המורה ובמיוחד הדברי חיים שבספרו על התורה מצטט אותו תדיר. והגה"צ ר' גרשון העניך מראדזין האריך בפתיחה לספר בית יעקב של אביו הגדול לטעון שכל דברי המורה נבוכים כוננו על פי הקבלה, ואכמ"ל).

ב. בפירוש הרלב"ג עה"ת (שמות כ"ג י"ט) כתב אף הוא שהתורה אסרה אכילת בעלי החיים "אשר הם בלתי נאותים לבריאות גופנו", ועוד כתב שם שאין זה פלא כלל שמצוה אחת יש בה תועליות רבות, עי"ש.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

אך אף על הרלב"ג יצאו עוררין בשעתו, ובשו"ת הריב"ש (שם) כתב דאף שהיה חכם גדול בתלמוד וכתב פירוש נאה על התורה, כתב גם דברים שאסור לשומען, עי"ש.

ג. בספר החינוך כתב בחמשה מקומות כדברים הנ"ל. במצוה ע"ג כתב שהאיסור לאכול בשר הטריפה משום שרע היא לבריאות הגוף, וכ"כ במצוה קמ"ז לגבי איסור אכילת החלב, ובמצוה קנ"ד כתב כן לגבי המינים הטמאים שנאסרו באכילה, ובמצוה קס"ו וכן במצוה קע"ח כתב כן גם לגבי איסורי הביאה דנדה וזבה, עי"ש.

ד. ועל כולם יש חשיבות מיוחדת בדברי רבינו הרמב"ן, ואף הוא כתב כן בחמשה מקומות. בפרשת שמיני (ויקרא י"א י"ג) כתב דאכילת החלב מזיקה לכלי הזרע ומשו"כ אסרתו תורה. בפרשת קדושים (ויקרא י"ט כ"ג) כתב שהתורה אסרה את הערלה משום שתחילת הפרי מזיקה לאוכל. בפרשת מצורע (ויקרא ט"ו י"א) כתב שהזיבה מחלה היא ומשום כך המתרפא ממנה צריך להביא קרבן. ובפרשת ראה (דברים י"ד ג') כתב כן לגבי כלל מאכלות אסורות.

ובדרשת תורת ה' תמימה חזר על דבריו וכתב שהמינים הטמאים שאסרה תורה יש בהם טבע רע לגוף ולנפש, עי"ש.

ויש משקל מיוחד בדברי הרמב"ן בהיותו איש האשכולות, ראש וראשון לרבותינו מפרשי הש"ס וגדול המקובלים בדורו.

והנה הרמב"ם בעוצם חכמתו כלל בספר קדושה שלש הלכות: איסורי ביאה, מאכלות אסורות ושחיטה. וכנראה ששלש אלה הם יסוד קדושת ישראל, ודוקא בשלשת אלה כתבו גדולי הראשונים שהמצוות הללו הם גם לתיקון הגוף כמבואר.

אמנם האברבנאל בפר' שמיני (ויקרא י"א י"ג) הסתייג מכל דרך זו, וכתב שאין לפרש כלל את איסורי האכילה שבתורה משום הנזק לבריאות הגוף, דבאמת יש הרבה מאכלות מותרים שהם רעים לגוף ויש מאכלות אסורים שהם טובים לגוף, ויש מן הגויים שהם חזקים ובריאים, וע"כ לא נאסרו מאכלות אסורות אלא משום שטבעם מזיק לנפש, עי"ש.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

אך בעלי הקבלה מבית מדרשו של האר"י הק', הרחיקו אף את דרכו של האברבנאל ונקטו בטעמי המצוות, שכל כולם קשורים בעולמות ובספירות עליונות ואין הם משום טבע הענינים כלל, ואכמ"ל.

תמצית דברינו, ברור ופשוט שהאיש הישר ירא האלקים צריך לכלכל אורחותיו בדרכי הבריאות ולסגל לעצמו דרך חיים שתמנע ממנו כל נגע וכל מחלה.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ג

בהוראת הגר"י סלנטר בימי המגיפה

כבוד ידי"נ הגאון המצויין...

במה שרצה לחדש דכאשר מחלת השפעת שכיחה ורבים החולים יש להקל בצומות לפי מה שידוע שפסק הגר"י סלנטר בימי מגפת החולירע שאף הבריאים יאכלו ואף נהג בעצמו היתר ובעיצומו של יוה"כ עלה על הבימה ואכל לעיני כל ההמון, ואף ביו"כ החמור נהג כן במקום שיש חשיש פקו"נ, וחידש כת"ר דק"ו בשאר הצומות דאף החולה שאב"ס פטור מן הצום כמבואר בסימן תקנ"ד ס"ו.

ולענ"ד אין מקום לחידוש זה מחדא ותרי טעמי, ואבאר.

הנה כל סיפור הדברים אודות הפסק של מרנא הגר"י סלנטר לא נתברר אצלי כלל, ויש גרסאות שונות בענין זה. אמנם בהרבה מספרי ספורי המעשיות הביאו גירסה זו שכתב מע"כ ובספר מקור ברוך ח"ב פרק י"א כתב דהגרי"ס עלה לבימה עם כוס יין ומזונות וקידש ואכל, ואם אכן קידש בהכרח שאכל כשיעור כדי שיהיה קידוש במקום סעודה דהאוכל פחות מכשיעור אינו מקדש, והרי זה תימה גמורה לומר שאכל כשיעור דהלא אף החולה צריך לאכול פחות מכשיעור כמבואר בסימן תרי"ח ס"ו, ועוד יש לתמוה בסיפור זה דלהלכה קיי"ל דחולה האוכל ביוה"כ פטור מלקדש כמבואר בסוס"י תרי"ח במג"א בשוע"ה בח"א ובמשנה ברורה ס"ק כ"ט עי"ש. ודוחק לומר שהגרי"ס נקט כדברי הגרעק"א בסימן תרי"ח דחולה שיש בו סכנה האוכל ביו"כ שחל בשבת צריך לקדש.

ובספר תנועת המוסר בפרק על חיי הגרי"ס כתב גם הוא כנ"ל אך בהערות כתב שלדברי בנו של הגרי"ס פסק לאכול פחות מכשיעור ועוד הביא מספר אחד דאף שפסק לאחרים שיאכלו, הוא עצמו לא אכל כלל, הרי שיש מבוכה גדולה בכל פרטי הענין, ובכלל אין לסמוך להלכה כלל על ספורי מעשיות ואין לנו אלא דברי הפוסקים מנחילי מורשה ולא זולתם.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ובספרי התשובות של התקופה ידעתי על שני מקורות. בשו"ת מצפה אריה (להגאון ר' אריה ליב ברודא אב"ד לבוב) או"ח סימן מ"א כתב שבילדותו בגרודנא שמע שבילנא היה פולמוס גדול כאשר הגרי"ס פסק שכל בני הקהילה יאכלו אף הבריאים וגדולי העיר התנגדו לו (ובספר תנועת המוסר הנ"ל הביא שמועה שהגאון ר' בצלאל הכהן מחה ברבים נגד הפסק), ולדבריו פסק הגרי"ס שיאכלו פחות מכשיעור עי"ש.

ובשו"ת הרב"ז להג"ר בנימין זאב שאפראן זצ"ל אב"ד בוקרשט סימן י"א הביא שהגרי"ס נתן עצה לאסור מערב יוה"כ את כל האוכל בקונם ושוב אין איסור חל על איסור כדי להינצל מאיסור כרת דיוה"כ, והגר"ז פקפק בעצה זו. במסגרת זהב על הקיצור שו"ע כתב גם הוא עצה זו בשם הגרי"ס וכתב שכל גאוני דורו נחלקו עליו, ועיין עוד בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ג' סימן צ"א שכתב גם הוא שהגרי"ס התיר לכל בני העיר לאכול ביום הכיפורים ולא הזכיר את ענין הקונם.

הרי לן מבוכה בענין סיפור זה גם בספרי השו"ת של התקופה.

אך עצם ההוראה שגם הבריאים יאכלו פחות מכשיעור בשעת המגיפה ביוה"כ, כבר הורה זקן החת"ס בשו"ת ח"ו סי' כ"ג וכ"כ בשו"ת מצפה אריה שם שכך הורה הגאון בעל שואל ומשיב בשעת המגיפה בשנת תרל"ג, הרי דאף אם לא נדע בבירור מה וכיצד הורה הגר"י סלנטר, מ"מ כבר מצינו פסק זה בדבריהם של עמודי ההלכה מלבד הגרי"ס כמבואר.

והמשנ"ב בבה"ל סימן תקנ"ד ס"ו הביא מספר פתחי עולם שפסק כן גם בתשעה באב שבשעת המגיפה יאכלו פחות מכשיעור והארכתי בדבריו במק"א.

אמנם אין לדמות כלל את מגיפת החולרע שבה עסקו כל הגדולים הנ"ל למחלת השפעת בזמה"ז, דמגיפת החולרע הפילה אלפים ורבבות חללים ולא היה בידם אמצעים להירפא ממנה, וכמחלת הראתן בימי חז"ל שחששו להידבק בה באופן מופלג ביותר כמבואר בכתובות דף ע"ז ע"ב דר' זירא לא הוי יתיב בזיקיה ור' אמי ור' אסי לא הוי אכלי ביצים שעברו במבוי שלהם, כך חרדו להדבק במגיפת החולרע, וכמבואר בספר פתחי עולם שם שגזרו שאיש לא יצא מפתח ביתו, ומי שצריך לצאת יכסה את פיו ואפו בבגד, עי"ש. ואין זה דומה כלל למחלת השפעת בזמנינו לא מצד חשש ההדבקה ולא מצד

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הסכנה שבמחלה, דמעשים בכל יום שאנשים חולים בשפעת ואין צוחה ברחובותנו, ואין השפעת נתפסת כסכנת נפשות.

ובאמת מצינו מי שחולק על החת"ס אף במגיפת החולרע, עיין שו"ת ראשית ביכורים שמעיד שאלפים צמו בוילנא ואף אחד לא ניזוק ולכן דעתו שחלילה להקל לבריאים, והביאו בשד"ח חלק ט' מערכת יוה"כ סימן ג' אות ד' ועיין מש"כ בזה, ועיין עוד בזכר יהוסף להגרי"ז שטערן ח"ד סימן ר"ג שגם הוא האריך לטעון שאין הצום מסוכן בשעת המגיפה ואסר לבריאים לאכול ולשתות, עי"ש. ומ"מ נראה דבשפעת אין להקל אף בשאר הצומות.

ואף שאמרו שלא גזרו תענית במקום חולי, אין לנו אלא כשחולה בפנינו ולא מצינו שהקילו בצומות שמא יחלה, ואין ללמוד הלכה זו ממה שהקילו כע"ז בפקו"נ כמבואר בתרי"ח ס"א בבה"ל דפקו"נ שאני דכל שיש בו אף ספק פקו"נ דוחה את כל איסורי התורה והארכתי במק"א להוכיח מדברי הפוסקים לדורותיהם דמצינו דאף פקו"נ עקיף דוחה כל איסורי תורה, ואין זה ענין כלל לחשש שמא יפול למשכב שאין בו סכנה, ובפרט שאין כל יסוד להניח שהצום יכול לגרום בדרך כלשהיא לסיכוי יתר לחלות בשפעת, וכל זה פשוט מאד.

אך ההבדל העיקרי בין מחלת הכולרע למחלת השפעת הוא, שמחלת הכולרע פוגעת בכלי העיכול גורמת לשילשולים קשים וגורמת להתייבשות ולחוסר תזונה, ולכן פסקו בצדק שיאכלו וישתו, משא"כ במחלת השפעת, וכז"פ.

ומשום כל זה נראה דאין יסוד כלל להוראה הנ"ל, ואף בזמן שרבים חולי השפעת כל שלא חלה חייב להתענות כדין ואין להקל בו אף לשיעורים.

ביקרא דאורייתא

אשר וייס

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ד

רופא בגילוח הזקן כדי להגן על עצמו

כבוד יקירי תלמיד חכם
 ירא אלוקים ורופא מומחה
 ד"ר...

במענה לשאלתו מכיון שהוא משרת בבית החולים וממונה על טיפול בחולי הקורונה, ולדעת המומחים כל שיש לו זקן, מסיכת ההגנה אינה נסגרת על פניו באופן הרמטי, ויש חשש שידבק במחלה, ונפשו עגומה עליו לגלח את זקנו מכיון שמימי נעוריו מקפיד הוא על חתימת זקן.

באמת אין מדובר אלא במדת חסידות, דמן הדין אין כל איסור בגילוח הזקן שלא בתער, וכבר כתב החתם סופר (שו"ת או"ח סימן קנ"ט) שבימי קדם היו גדולי עולם שגילחו את זקנם ובכללם הרמ"ע מפאנו מחשובי המקובלים, ואין בזה שמץ עבירה. ועיין ברש"י כריתות (ה' ע"ב בד"ה מספר) שכתב פירוש אחד שאהרן הכהן היה מספר זקנו, ושתי טיפות שמן המשחה עלו לעיקרי השערות, עי"ש.

ואמת נכון הדבר שלפי דעת הזוה"ק יש חשיבות נשגבה בדיקנא קדישא, כמבואר בזוה"ק (ח"ג ק"ל ע"ב), וכך לפי דעת האר"י (טעמי המצוות פר' קדושים מצות הזקן) "ראוי לאדם שלא יעקור שום שער כלל מזקנו כי הם צינורות השפע וכו'".

אך כל זה מצד הקבלה ולא מצד עיקר הדין.

ועיין במורה באצבע לחיד"א (אות קל"ה):

"אשרי מי שמניח זקנו כמנהג ערי טורקיה כו'. ומי ששרוי בערי אדום והוא סוחר ומוכרח לספר זקנו, יזהר מאוד לעשותו במספרים או בסם, ולא בתער ח"ו"

וכך כתב עוד בשירי ברכה (יו"ד סי' קפ"א סעיף ז' – י):

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

"נהגו בערי אדום רבים מיראי ה' להניח סם כעסה רכה על זקנו, ונושר כל השער. ויראה דמותו גמור הוא, ודלא כמאן דאסר, כמ"ש בשו"ת שמש צדקה סימן הנוכר. וכן כתבתי בעניותי אני השפל בתשו' הנז' באורך בסייעתא דשמיא. שם ביארתי דטפי עדיף לעשות הזקן בסם הנוכר, מלעשות במספרים כעין תער. ע"ש. כל זה מדינא, אמנם על דרך האמת סתרי תורה, איסור גמור לעשות הזקן בשום אופן. וכבר האחרונים הביאו דברי רבינו האר"י זצ"ל".

וידעתי שבשו"ת צמח צדק (יו"ד סימן צ"ג) כתב שאסור מה"ת להתגלח במספריים כעין תער, אך דבריו מנוגדים לפשטות הסוגיות וכל הפוסקים כולם, ואכמ"ל.

ומכיון שמע"כ עוסק בפיקו"נ ועקב מעמדו במחלקה אי אפשר למצוה זו שתיעשה על ידי אחרים, זו מצותו, זו חובתו וזו זכותו, וכשם שקבלת שכר על הדרישה כך תקבל שכר על הפרישה.

שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך.

ה

המסכן את ב"ב ימנע מלהציל

בחבר הצלה שאשתו חולה בטרשת הנפוצה (multiple sclerosis) שהיא מחלה קשה שפוגעת גם במערכת החיסונית, האם עליו להמשיך בעבודתו שיש בה הצלת נפשות, או שמא עליו לחשוש שידבק ויעמיד את אשתו בסכנה.

הנה כבר דנתי באריכות בכמ"ק באיזו מדה האדם חייב לסכן את עצמו כדי להציל את חברו, וביארתי שהדבר תלוי במדת הסכנה שהוא נוטל על עצמו לעומת גודל הסכנה שממנו הוא מציל את חברו, עיין שו"ת מנחת אשר (ח"א סימן קט"ו וח"ג סימן קכ"א).

וביארתי שם דכל שהסכנה למציל קטנה ביותר והסכנה לניצול גדול בהרבה מדת חסידות הוא.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ועוד זאת ביארתי (שם בח"ג) דכל שיש לחברה האנושית צורך חיוני בהצלה מותר לאנשים להתנדב בעוז רוחם לעסוק בהצלה כמו שוטרים, כבאים, אנשים המאומנים להציל את אלה אנשים שנטרפו בלב ים או שנפלו מצוק הרים וכדו'.

ולכאורה נראה לפי"ז דגם בני"ד עליו לעשות מלאכתו ולהמשיך להציל נפשות, וזכות הרבים תגן עליו ועל ב"ב, אך באמת נראה שאין הדבר כן מתרי ותלת טעמי:

א. מחלת הקורונה מדבקת מאוד, ואי אפשר לאמוד ולהעריך את הסיכון שמא ידבק במחלה, ובפרט כאשר הוא עוסק בהצלה ונחשף לחולים רבים. מתוך בדיקת נתוני החולים, התברר שאחוז גבוה הם רופאים וצוותי רפואה שנדבקו ע"י החולים שבהם טיפלו, וכל כה"ג צע"ג אם יש עליו מצוה לסכן את אשתו כדי להציל אחרים.

ב. אף אם יש לאדם זכות לסכן את עצמו בסכנה מועטת להציל אחרים, אין לו רשות לסכן את פלוני כדי להציל את אלמוני, ובפרט בנידון דידן שאשתו נמצאת בסיכון גבוה, ואם ידבק במחלה הוא מכניס את אשתו לסכנה גדולה, ומהי"ת יעשה כן.

ג. אך עיקר טעמי ונימוקי, הלא אפשר למצוה זו להיעשות ע"י אחרים, ואין זה דומה לשאר שטחי ההצלה שבהם מה בינו לבין אחרים, הלא כל אחד מסתכן באותו מדה, ומשו"כ מותר להם לנהוג כן, אבל בני"ד שהוא מסכן את אשתו במדה יתירה מהסכנה הרובצת על שאר אינשי דעלמא, עדיף שתיעשה מצוה זו ע"י אחרים.

ומשו"כ נראה דכאשר לפי תיאור המצוקה ברור שלא מדובר במי שיש חשש שנדבק בקרונה, כגון בתאונת דרכים או ילד שנפל וכדו', רשותו להגיב ולהגיע כדי להושיט עזרה, אך כל שלפי קריאת המצוקה יש מקום לחשוש שמדובר במי שחלה במחלה זו, לא ילך. אך באמת נראה דיותר נכון שימנע בכלל מלעסוק בהצלה עד יעבור זעם, דאין בידינו לדעת ולהישמר לגמרי, וכיון שאשתו חולה, עליו להימנע ככל שאפשר מלבא בחברת בני אדם, אלא א"כ יש מחסור באנשי הצלה והימענותו מסכנת את הבריות, מה שנראה בעיני רחוק.

אבינו מלכנו מנע מגפה מנחלתך.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

1

אין להסתכן כדי לסייע לזולת במה שאין בו הצלה

כבוד ידידי נפשי אנשי מופת ועמודי החסד

הר"ר יעקב גייד והר"ר אלי ראו הי"ו

במה ששאלתם, בהצלה שבארה"ב שיש לה מטוס מיוחד שמיועד להטסת חולים ובני משפחותיהם ממקום למקום כאשר מדובר בהצלת נפשות, מטוס זה הטיס חולה שיב"ס לטיפול דחוף במיאמי. משפחה יהודית שהתארכה במיאמי ואחת מבנותיה נדבקה בנגיף הקורונה, מתחננים שיחזירו אותם לביתם שבניו יורק. אך מכיון שמדובר במטוס קטן בלי כניסת אויר מבחוץ, החשש להידבקות במחלה, גדולה מאוד, על אף שצוות המטוס ישתמש בכל אמצעי המיגון. ושאלתם האם לעזור למשפחה ולהחזיר אותה לביתה בניו יורק.

עד כאן לא נחלקו אלא במדה שאדם צריך להסתכן כדי להציל חברו מן הסכנה (עין שו"ת מנחת אשר ח"א סימן קט"ו וח"ג סימן קכ"א), אבל מהי"ת לסכן אדם אפילו בסכנה מועטת כדי לעשות חסד עם זולתו שאין חיו בסכנה, אלא שהוא מצטער לשהות מחוץ לביתו בתנאים לא נוחים.

ואף אם נניח שנגיף הקורונה סכנתה מועטת לאנשים בריאים ושאינם בעלי זקנה ושיבה, אך מ"מ יש בה סכנה מסויימת, ועוד דיש חשש גדול שאנשים אלה עלולים להדביק אחרים שחייהם יהיו בסכנה. ואף אם יכנסו לבידוד וכתקנות הרשויות הדבר יקשה עליהם עד למאוד, וגם יהיה לזה נזק וחשש סכנה לאחרים שהרי אנשי צוות המטוס אמורים להיות זמינים ומוכנים להטיס חולים מסוכנים.

ומשום כל זה נראה שעם כל הצער, יש לדחות את בקשתה של משפחה זו וישבו בבידוד במקום שהותם במיאמי עד שהילדה תתרפא וכולם יוכלו לחזור לביתם בדרך המלך.

באהבת עולם

אשר וייס

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ז

אם יש להקל שנשים תטבלנה ביום השמיני ביום

כבוד ידי"נ רופא מומחה

ת"ח וירא שמים

ד"ר אלישע קהן נ"י

לונדון אנגליה

הנני במענה קצר לשאלתו.

היות ולפי תקנות הרשויות יש להקפיד ביותר על חיטוי המקוה וכל סביבתה בין אשה לאשה, וגם יש לנהוג להרחיק את הטובלות זו מזו, ובהרבה מקוואות זה בלתי אפשרי, ושאל מע"כ אם יש מקום להקל שנשים תטבלנה ביום השמיני מבעוד יום.

נראה פשוט דמתוקף הנסיבות עצה זו ראויה ונכונה.

דהנה מבואר במס' נדה (ס"ז ע"ב) דאסור לטבול ביום אף ביום השמיני משום סרך בתה, דהיינו שבתה תראה שהאם טבלה ביום ובטעות תחשוב שטבלה ביום השביעי ולא תדע שהיתה זה ביום השמיני, וכך מבואר ביו"ד (סימן קצ"ז ס"ג).

אך בסעיף ד' שם איתא: "היכא דאיכא אונס, כגון שיראה לטבול בלילה מחמת צינה או פחד גנבים וכיוצא בו, או שסוגרין שערי העיר, יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום, אבל בשביעי לא תטבול מבעוד יום אף על גב דאיכא אונס".

הרי לן דהיכא דאיכא אונס לא גזרו ומותר לה לטבול ביום השמיני, ועיין בפתחי תשובה (ס"ק י"א) דאין מקילין אלא באונס דרבים של כל בני העיר, אבל באונס דיחיד אין להקל. ונראה דני"ד דומה לאונס דרבים כיון שמגפה זו ידועה לכל ומשום הצלת נפשות רווח תשימו בין עדר לעדר, הו"ל כאונס של כל העיר.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

והנה כתב הרמ"א (סוס"ה) דמ"מ אסור בתשמיש עד הלילה "ותסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה".

ובני"ד זה כמעט בלתי אפשרי, ויש לעיין אם אכן צריך להקפיד בהלכה זו. ואבאר את הנלענ"ד דיש להקל בזה.

דהנה מקור הלכה זו באגור (סי' אלף שפ"ד) והביאו הבית יוסף, וז"ל:

"כתב האגור, פסק מה"ר שלמה אותן נשים שטובלות ביום צריכות להסתיר טבילתן מבעליהן שלא ישמשו עמה ביום ויבואו לידי ספק דאורייתא עכ"ל. ואיני יודע מאי קאמר, דהא נשי דידן דיתבן שבעה נקיים, ואם טובלות ביום מפני האונס ביום השמיני טובלות, אי אפשר להן לבוא לידי ספיקא דאורייתא, ועל כרחך צריך לומר דטובלות ביום שביעי קאמר... ומיהו אפשר דאפילו בטובלת בשמיני קאמר שצריכה להסתיר טבילתה וכו' משום דטובלת בשביעי היה אפשר לבוא לידי ספיקא דאורייתא ואם זאת היתה כוונתו חומרא יתירה היא".

הרי לן דהבית יוסף דחה חומרא זו, וכנראה דמטעם זה השמיטו משלחנו הערוך. ונחלקו האחרונים האם הבית יוסף דחה רק את החומרא דתסתיר טבילתה מבעלה, או שמא ס"ל דמותרת אף לשמש ביום. בבהגר"א (ס"ק י"ג) נקט דלשיטת הבית יוסף מותרת אף לשמש עם בעלה, אך בסדרי טהרה (ס"ק ט"ז) נקט דבאמת אסורה לשמש אלא שאינה צריכה להסתיר טבילתה. ולכאורה מסתימת השו"ע משמע כהבנת הגר"א דמותרת אף לשמש.

אך מ"מ הרמ"א הביא חומרא זו. אך בחכמת אדם (כלל קי"ח ס"ו) נקט דכל חומרא זו נאמרה רק בטבלה בשמיני באיסור בלי אונס, אבל אם טבלה בהיתר מחמת אונס מותרת לשמש וק"ו שאינה צריכה להסתיר מבעלה.

ונראה למעשה שלא תשמש עד הלילה, אך מ"מ אינה צריכה להסתיר טבילתה מבעלה.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ח

אם מותר לנשים להתרחץ לאחר טבילתן

האם מותר לנשים להתרחץ מיד לאחר טבילתן מחשש הידבקות במחלה

הנה רבות הנשים הטובלות בימים אלה וחוששות שמא ידבקו בנגיף ע"י מי הטבילה, ונפשם בשאלתם אם מותר להם להתקלח ולהתרחץ לאחר טבילתן.

הנה כתב הרמ"א (יו"ד סי' ר"א סעיף ע"ה):

"ולאחר הטבילה במי מקוה כשרים, מותרת ליכנס למרחץ כדי שתחמם עצמה (מרדכי), אבל לחזור ולרחוץ אח"כ, יש אוסרים (מרדכי בשם ר' שבט), וכן נהגו".

ומקור הלכה זו במרדכי (שבועות סימן תש"נ) שהביא את טעם המחמירין לפי המבואר בשבת (י"ד ע"א) דבגזירות י"ח דבר שהבא ראשו ורובו במים שאובין לאחר טבילת טהרה, טמא הוא, גזירה שמא יאמרו שאין מי המקוה מטהרין אלא מי הרחיצה, עי"ש.

אך המרדכי בשם הראבי"ה דחה חומרא זו, וכתב שלא גזרו אלא לענין תרומה ולא לבעלה. ובדרכי משה הארוך הביא דעת רוב הראשונים שדחו חומרא זו, אך מ"מ כך נהגו. ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ב' סי' צ"ו) האריך בהלכה זו והקיל לאיסטניסית לרחוץ ביום הטבילה, כיון ששיטה זו דעת יחיד, עי"ש.

וק"ו הדברים שיש להקל כשיש חשש רחוק של סכנה כבני"ד.

ט

יציאה לרה"ר בכפפות ומסכה

לשאלת רבים אם מותר לצאת במקום שאין עירוב עם כפפות ומסכה שלובשים כדי למנוע הידבקות במחלה.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הנה מבואר בשו"ע (או"ח סי' ש"א סל"ז):

"מותר לצאת בשבת בבתי ידים הנקראים גואנטי"ש. ויש מי שמחמיר להצריך שיתפרם מע"ש בבתי ידים של מלבושיו או שיקשרם בהם בקשר של קיימא יפה, וראוי לחוש לדבריו".

הרי שמותר לצאת בכפפות דהוי מלבוש ולא משא כיון שבא להגין על הידים מפני הקור וכמבואר שם במשנה ברורה (ס"ק קל"ח). ואין נראה לחלק בין כפפות מן הקור לכפפות המגינות ממחלה. אלא שי"א דחיישינן שמא יוריד את הכפפות ואתי לאתויי ד' אמות ברשות הרבים, וראוי לחוש לדבריו.

ובמשנה ברורה (ס"ק קמ"א) כתב שנהגו להקל, ושמא נהגו כן משום שלדעת פוסקים רבים אין לנו רשות הרבים בזמנינו, אך מ"מ אף שאין למחות ביד המקילין ראוי לכל בעל נפש להחמיר, עי"ש.

ונראה דכיון שאין כאן אלא חומרא לבעלי נפש, כל שיש אף חשי רחוק של סכנה יש להקל בזה אף לכתחלה.

ונראה עוד טעם להקל בזה, דהרי כתבו הפוסקים דכל החשי שמא יסירם ברשות הרבים משום פרעוש שעוקץ את בשרו שצריך להסירו ויצטרך להוריד את הכפפה כדי להסיר את הפרעוש וכדו'. וחשש זה לא שייך בכפפות אלה המתלבשות על ידיו באופן הדוק ביותר ואפשר לעשות אף את המלאכות הדקות ביותר עם כפפות הללו, ולא מסתבר לחשוש שיורידם ברשות הרבים.

ולגבי המסכה יש לדון אם הוי דרך מלבוש, ואפשר שזה תלוי במחלוקת הפוסקים לגבי רטיה שלובשים כדי להגן על פצע מפני מכות או סריטות אם הוי מלבוש או משא, דהנה איתא בשו"ע (ש"א סכ"ב):

"יוצאים במוך וספוג שעל המכה לפי שהם מרפאים הילכך הוי כמו תכשיט, וכן בקליפת שום ובצל או באספלנית ומלוגמא ורטייה שעליה, ואם נפלו מעליה לא יחזרנה

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

וכ"ש שלא יתנם בתחלה, אבל אסור לכרוך חוט או משיחה על המכה לצאת בו, דכיון שאינם מרפאים הוו משוי, אבל באגוד שכורך על הרטייה שלא תפול מעליו, יכול לילך בו וקושרו ומתירו".

ומבואר דרך במה שמרפא אמרו שאינו מושא ולא במה שאינו אלא מגין, ובמשנה ברורה (שם ס"ק ע"ז) הביא את דעת הגר"א שמקיל אף במה שעשוי להגן, והמשנה ברורה ציין למה שכתב לקמן בסעיף כ"ח, והנה ז"ל השו"ע שם:

"מי שיש לו מכה בפיסת רגלו וקושר עליה מטבע להגין שלא ינגף ברגלו, וגם הוא מרפא, מותר לצאת בו".

הרי משמע באופן יותר מפורש דרך בדבר שהוא מרפא מותר, אך המשנה ברורה (שם ס"ק ח') הביא את שיטת האליה רבה שיש להקל אף במה שאינו אלא מגן, והביא ראיה מסעיף י"ג דכל דבר שלובש כדי למנוע צער הוי מלבוש, עי"ש.

ומסקנת המשנה ברורה להקל בזה, כך נראה בבירור מדבריו שם.

ונראה עוד, דמסכה עדיפה מכל הדוגמאות הנ"ל של שלושת הסעיפים בשו"ע, דהמסכה מתלבשת על הגוף כעין מלבוש ואינו דומה לרטייה ותחבושת וכיס של זב, דכל הני אינם דרך מלבוש ובהם נחלקו, משא"כ מסכה שלובשים על הפנים, דהרי במקומות הקרים לובשים מסכות פנים כדי להקל מפני הקור והוי יותר דרך מלבוש.

ואין לחשוש שמא יסיר את המסכה כדי לדבר עם חבירו או להשתעל ולהתעטש, דבדרך העולם, אף אם יעשה כן לא מסירים את המסכה לגמרי אלא מושכים אותו כלפי מטה כדי לגלות את פיו, ואף באופן זה הו מלבוש ולא מושא.

וק"ו בנידון דידן שמדובר בחשש סכנה דיש להקל, ובפרט שנוהגין לסמוך על הפוסקים דאין לנו רשות הרבים בזמן הזה, כנ"ל.

אמנם באמת יש לבחון אם אכן יש צורך בלבישת כפפות ומסכות כאשר מתהלך אדם ברשות הרבים, דהלא בקל יוכל לתחוב את ידיו בכיסיו ולשים מחסום לפיו בהתהלכו

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ברה"ר, ולא לדבר עם הבריות, וא"כ עדיף טפי שיהיו לו מבעוד יום מסכה וכפפות במקום מוצאו וביעד שאליו הוא שם פעמיו כדי למנוע כל צורך לטלטל בחוץ בשבת.

י

האם מי שחושש שחלה צריך להיבדק

במה ששאל היות והוא קיבל חום גבוה ושיעול יבש וקצת קשיי נשימה אך לאחר זמן מועט הוטב לו, האם חייב הוא להיבדק או שמא די לו שינהג בבדידות ולא יצא מפתח ביתו י"ד יום כהוראות רשויות הבריאות.

פשוט הדבר שעליו להיבדק דהלא קרוב הדבר דעד שחלה הדביק אחרים במחלה, דטבעה של מחלה זו שאין סימני המחלה עד לאחר כמה ימים מתחילת ההידבקות, ולפעמים מתעכבים סימני המחלה עד שבועיים, ומשו"כ גדול החשש שהדביק אנשים אחרים, ועד שהם יחלו אף הם ידביקו חולים אחרים, ובדרך זו מתפשטים מגפות ברחבי העולם.

ומשו"כ פשוט שעליו להיבדק ולהודיע לשלטונות הבריאות על מחלתו כדי שהם יודיעו לכל מי שבא עמו במגע להיכנס לבידוד כדי למנוע התפשטות המחלה.

וכאן מקום אתי להודיע את צערי כעסי וכאבי על אלה שלא נשמעים להוראות הרשויות ומפירים את פקודת הבידוד, והלא ידעו שהם עלולים ח"ו להדביק אנשים במחלה קשה זו ולגרום ח"ו למותם, ואיבוד נפש אף ע"י גרמא וגרמא דגרמא, בכח שני ובכח כחו, יש בו עון רציחה בידי שמים, ואף שח"ו אינם מתכוונים להרע ולהזיק לאיש, מ"מ הוי כהורג נפש בשגגה ע"י גרמא, שגדול עונו מנשוא.

בשעת מגיפה צריך לנהוג בהפלגה יתירה וקיצונית למנוע התפשטות הנגף, ומשו"כ צריך להקפיד הקפדה גמורה ומוחלטת בכל הוראות הרשויות.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

יא

אם מותר להכניס תפילין לבית חולים

שבו התפילין יזרקו לאשפה

כבוד ידי"נ ויקיר לבבי

רופא מומחה ות"ח

ד"ר אלישע קהן נ"י

לונדון אנגליה

במה ששאל היות ויש בתי חולים בלונדון שמחשש התרחבות מחלת הקורונה שכידוע מדבקת באופן מבהיל, אינם מאפשרים להוציא מבית חולים כל חפץ שקשה לחטא ולנקות, ובכלל זה אינם מאפשרים הוצאת תפילין שהיו ברשות החולים בימי מחלתם, וכיון שעקב הלחץ העצום על בית החולים אין ביד חולה לבחור לעצמו בי"ח ובהכרח יתאשפו במקום שאליו יביאו אותו בעל כרחו, והשאלה הכואבת אם מותר להכניס תפילין לביה"ח ביודענו שכאשר החולה יבריא יצטרך להשאיר את התפילין שיושמדו, או שמא שב ואל תעשה עדיף.

הנה בשאלה זו נחלקו גדולי הדור לפני כתשעים שנה, במה שבזמניהם היו בתי חולים מיוחדים לחולי שחפת, ומכיון שמחלה זו מדבקת עד מאוד, נהגו לשרוף את כל בגדיו וחפציו של החולה כשיצא מבית החולים, ושני אחים אהובים, צדתרא דדהבא הגאונים העצומים הגאון מדאמבראווא בעל חזון נחום (ח"א סי' ו') והגאון מטשעבין בעל דובב מישרים (ח"א סי' צ"ט), ושניהם פסקו שיש לחולים להימנע מהנחת תפילין בעודם בביה"ח כדי למנוע שריפת התפילין. ושוב עלתה שאלה זו על שולחן מלכים ע"י גדולי הדור שלאחריהם, ובאגרות משה (או"ח א' סי' ד' – ז') ובמנחת יצחק (ח"ג סי' ג'), וגם הם פסקו כנ"ל דשב ואל תעשה עדיף, עי"ש.

ואף שיש לי לדון הרבה בדבריהם, ובפרט במה שמקצתם הסיקו דעצם הכנסת התפילין למקום שממנו ילכו לשריפה הוי כאיבוד בידים ולא כגרמא, ולענ"ד פשוט דאין

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

כאן אלא גרמא, אך מ"מ להלכה נראה כמסקנת כל הגדולים הנ"ל שכולם היו מעמודי ההלכה לכל ישראל.

אמנם מצות תפילין גדולה וחביבה ויש לבדוק היטב אם אכן גזירה היא מלפניהם או שמא יש דרך בהשתדלות ואופנים מסויימים שעל פיהם יהיה בידו להניח תפילין, ולהחזירם לביתו כשיבריא.

ויה"ר שיתקיים בנו "כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך".

באהבה

אשר וייס

יב

תשובות קצרות

א. מי שהחלים ממחלת הקורונה האם צריך לברך ברכת הגומל.

הנה נחלקו הרמב"ם והטור לגבי חולה שנתרפא. לדעת הרמב"ם (הל' ברכות פ"י ה"ח) כל חולה שהוא צריך לברך, ולדעת הטור (סי' רי"ט) רק חולה שיש בו סכנה. ובשאלה זו נחלקו השו"ע והרמ"א (סי' רי"ט ס"ח), לדעת הב"י כל חולה צריך לברך ולדעת הרמ"א רק חולה שיב"ס.

וא"כ פשוט שבני קהילות הספרדים יברכו, ולענ"ד גם בני קהילות אשכנז מי שחלה באופן קל ביותר לא יברך הגומל, אך מי שנפל למשכב במחלה קשה אף אם לדעת הרופאים חייו לא היו בסכנה, יברך ברכת הגומל. שהרי מחלה זו מסוכנת ואחוז המתים בה לצערנו גבוה יחסית.

ב. מי שנמצא בבידוד בחדרו, האם יוצא יד"ח בהדלקת נר שבת בבית, והאם מצטרף לזימון.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

פשוט שיוצא בהדלקת נר שבת בבית וכמו כל בני הבית שיוצאים בהדלקה אחת אף מי שאינו יוצא מחדרו, ובפרט אם יש אור מסויים במקום משכבו לפי צרכיו.

לגבי צירוף לזימון אם פותחים את דלת חדרו והם רואים זה את זה מצטרף הוא לזימון כמבואר בסי' קצ"ה.

ופשוט שיכול הוא לצאת ידי קידוש אם יש כונת שומע ומשמיע אף כאשר אינם רואים זה את זה.

ג. האם מותר להשתמש באלכו-ג'ל בשבת.

מותר להשתמש ואין בו חשש ממחק.

ד. מי שהיה בבידוד והפסיד את קריאת פרשת החודש האם יש לו תשלומין.

נראה ברור שאין לו תשלומין, וכך גם במי שהפסיד קריאת התורה ישלים פרשיותיו שנים מקרא ואחד תרגום.

ה. האם המתפללים במרפסות מצטרפים למנין.

העומדים במרפסות מצטרפים למנין אם הם רואים זה את זה ואין רשות הרבים מפסקת ביניהם, והארכתי בזה בתשובה (עיין לקמן סימן י"ח).

ו. אלה שנמצאים בבידוד ואין בידם לסיים מסכת כיצד ינהגו בתענית בכורים.

במנהג סיום מסכת בתענית בכורים בערב פסח, אלה שנמצאים בבידוד, ואלה שנמנעים מלבוא לבית הכנסת מחשש הידבקות יכולים לשמוע בטלפון את סיום המסכת ולסמוך על כך לגבי תענית בכורים, אמנם לגבי אכילת בשר בתשעת הימים אין לסמוך על השתתפות בסיום דרך הטלפון.

ז. האם מותר לדווח לרשויות על מי שמפר הוראות הבידוד.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

לא רק שמותר לדווח אלא חובה גמורה לעשות כן. המפר את הוראות הרשויות בענין הבידוד יכול ח"ו לגרום איבוד נפשות, ואם כך יקרה חלילה דינו כרוצח בשוגג ח"ו, ואף דהוי גרמא מ"מ בידי שמים חייב הוא. ומשו"כ יש לדווח לרשויות על כל מי שמפר את הוראות הבידוד.

ח. האם מותר לטלפן לאדם בשבת כדי להודיע לו שהוא צריך להיכנס לבידוד.

אם אפשר עדיף לעשות כן ע"י נכרי. אם אין אפשרות לצלצל ע"י נכרי יחייג ע"י שינוי, דמעיקר הדין כל שמדובר בסכנה לרבים בשעת מגיפה דינו כפיקוח נפש ודוחה את השבת, אך צריך להשתדל למעט באיסור.

ט. האם יש להקל השנה באיסור קטניות.

אין אני רואה כל טעם וכל סיבה להקל באיסור קטניות, אלא אם כן תהיה מצוקת רעב, מה שאינו נראה.

י. מי שיושב בביתו בבידוד ונולד לו בן זכר האם יכול הוא לברך ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו וברכת שהחיינו דרך הטלפון ממקום מושבו.

אכן יכול הוא לברך דרך הטלפון כיון שברכות אלה מוטלות עליו ואינו מוציא אחרים ידי חובתן, והציבור יכול לענות אמן על ברכותיו, והארכתי בזה במק"א.

יא. מי שלקה בתסמינים של מחלת הקורונה האם חייב הוא להיבדק, או שמא כל עוד אינו מרגיש סכנה די לו שנכנס לבידוד עצמי.

ברור ופשוט שעליו להיבדק כדי שמשרד הבריאות תוכל להודיע לכל אלה שבאו עמו במגע קרוב להיכנס לבידוד אף הם, כדי למנוע התפשטות המחלה, וחלילה לו לאדם לומר "אני את נפשי הצלתי".

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

יג

הנה נשאלתי שעה קצרה לפני כניסת השבת (פר' ויקרא) ע"י רב עיר שכל תושביה חרדים היות והגיע הודעה מטעם משרד הבריאות על מי שנבדק שאכן נדבק במחלה, ולפי דרישתם צריך להודיע לאיש זה שהוא חולה ואף צריך רכב עם כרוז להכריז שכל מי שהיה עמו במגע יכנס לבידוד, ונפשו בשאלתו האם מותר לעשות כן בשבת.

ופסקתי לו שצריך להשתדל בכל דרך לעשות כן ע"י גוי, ולאחר בדיקה חזר אלי ואמר שיש גוי ביישוב אבל אינו דובר עברית, והשבתי דאם אפשר לפחות שינהג הגוי ברכב ויהודי יכריז במגביר קול, דנהיגה ברכב בודאי יש בו מלאכה דאורייתא, ושימוש ברמקול, אף שגם בו יש חשש דאורייתא מ"מ קל טפי.

אך אם לא ימצאו גוי כלל, למרבה הצער, יעשו כן ע"י יהודי דכל שאפשר למנוע התפשטות המחלה יש בו דין פיקו"נ שדוחה שבת. וה' ירחם על שארית נחלתו.

יד

ברית מילה בצרפת בזמן קורונה

כבוד ידי"נ וחביבי

הגאון ר' פנחס גולדשמידט שליט"א

הרב הראשי דק"ק מוסקבה

הנני במענה קצר לשאלותיו הקשות והמצערות בענין ברית מילה בזמנינו הטרופים.

א. השלטונות בצרפת אסרו לעשות ברית מילה מחשש הידבקות במחלה ע"י המציצה. בני הקהילה כואבים ונבוכים כיצד לנהוג. מצד אחד אמרו חז"ל (גיטין נ"ז ע"ב) על מצות מילה "כי עליך הורגנו כל היום", ובכל דור ודור מסרו את נפשם על מצוה נשגבה זו שנכרתו עליה י"ג בריתות, אך מאידך לא בגזירות שמד עסקינן, אלא בפיקוח נפש, וכבר מתו יותר ממאה חברי הקהילות היהודית בצרפת והחרדה גדולה ונפשם עגומה, ושאלתם וזעקתם האם לציית להוראות השלטונות ולבטל מצוה זו.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הנה חזינן דתינוק שמתו אחיו מחמת מילה אין מלין אותו, וברור כשמש דחשש פיקו"נ דוחה מצות מילה. אך אין זה אלא בתינוק שנתחזק שני פעמים לשיטת רבי ושלש פעמים לשיטת רשב"ג (יבמות ס"ד ע"ב), הרי דכל עוד לא נתחזקה הסכנה אין חוששין לסכנה ומלין את התינוק.

אך מאידך מצינו בגמ' שבכל ענין ואופן שיש חשש סכנה אין מלין את התינוק כגון בתינוק שיש בו חולי כלשהו (שבת קל"ז ע"ב) או בירוק ואדום (שם קל"ד ע"א). הרי דבכל ענין שיש חשש סכנה דוחין את המילה. ומעשים בכל יום ויום ממש שנוהגים לדחות מילה בזמנה בכל חשש חולי שיש לתינוק עפ"י דברי חז"ל הללו, אף אם בדרך הטבע אומרים הרופאים שאין כל חשש סיבה ואין כל סכנה להימנע מלמול.

וע"כ צ"ל דבמתו אחיו מחמת מילה כל עוד אין חזקה אין כל עילה לחשוש לסכנה כיון שמיתת התינוק מחמת מילה מציאות רחוקה היא עד למאוד ומיתת תינוקות מסיבות אחרות היתה שכיחה ביותר, ובפרט בזמניהם.

ונראה עוד דכיון שמצוה זו רובצת על האב, והאב אין בידו למול את בנו, אלא ע"י שהוא ממנה שליח מוהל, והמוהל מצדו אינו מצוה להסתכן, ואף אינו מחוייב לעבור על החוק ולהסתכן בעונש מצד השלטונות, בהכרח ידחו את המילה.

ומתחבט אני בנידון דידן, דלמיטב ידיעתי רשויות הבריאות במדינות אחרות, ואף אלה שנפגעו קשות ע"י מחלת הקורונה לא גזרו לבטל מצות מילה, ומהי"ת לחשוש לדעת הרשויות בצרפת, ושמא יש לסמוך על דעת רוב הרופאים שברוב מדינות העולם המתוקנות.

אך כמדומה שהדעת נותנת שיש לאדם לנהוג לפי תקנות הרשויות שבמדינה שבתחומה הוא גר, וכשם שאמרו חז"ל (ר"ה כ"ה ע"ב) "אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו", כך מסתבר לומר שאין לך אלא רופא שבימך ובמקומך, וכל אדם צריך לנהוג בעניני בריאות הגוף ומניעת הסכנה כהוראות הרשויות המוסמכות בארץ מגוריו.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ומלבד החומרא היתירה שיש לנהוג בחשש פיקו"נ, ויותר ויותר בחשש התפרצות מגפה, כפי שכבר הארכתי בכמ"ק, יש בזה חשש עצום של חילול ה', וכבר נשמעים ברחבי העולם קולות המביעים תרעומת רבה על ציבור החרדים שבקרבתם יש יותר חולים מאשר בשאר חלקי האוכלוסיה, משום שהם מזלזלים בהוראות השולטונות, ורופאים גויים צריכים להעמיד את עצמם בסכנה כדי להציל יהודים שמפירים את ההוראות ומעמידים בסכנה את שכיניהם הגויים, ותופעה זו אחריתה מי ישערנו. וכשם שאמרו חז"ל כל דבר שאסרו חכמים משום מראית עין אף בחדרי חדרים אסור, כך עלינו להניח שעוף השמים יוליך את הקול, ואין סודות בקרבנו, ואם נפר את ההוראות ונמול את בנינו בניגוד לפקודות הממשלה, נגרום בכך חילול ה' גדול ונורא.

ומשום כ"ז נראה שלמרבה הצער אין מנוס אלא לאלא לדחות מילה בזמנה בתקוה שבקרוב תעבור מגפה זו מן העולם ונוכל לחזור ונקים את כל מצוות ה' בשלימות ובשמחה, רפאות היא לשרייך ושקוי לעצמותיך.

ב. עוד שאל כתר"ה בקהילות רחוקות שבמזרח אירופה שאין בהם מוהל קבוע, ומוהלים שנוהגים לבקר את הקהילות מדי פעם, כעת חוששים לבא בין אנשים ולבקר בבתים בפרט אצל אנשים שאינם מוכרים להם ולמול תינוקות, האם חייבים הם נגד נטיית לבם לנסוע כדי למלא את מצוותם להכניס ילדי ישראל לבריתו של אברהם אבינו.

הנה כבר דנתי במק"א כנגד מש"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' ע"ה) דמוהל חייב לעזוב את ביתו ולהתארח בעיר אחרת לשבת כדי למול תינוק, ופלפל במדת הטורח שאדם חייב בו בקיום מצ"ע, ובמנחת אשר כללי המצוות (סי' כ"ד אות ג') כתבתי דשאני מצוה המוטלת על הציבור ממצוות הפרט, ובמצוה המוטלת על הציבור אין היחיד חייב לטרוח כ"כ ואין בזה אלא מדת חסידות.

ומ"מ בנידון דידן אם המוהל חושש לנפשו אינו מצווה להגיע, וממילא האב פטור מדין אונס דרחמנא פטריה.

אך כל זה לדינא, אמנם כיון שלא נדע כמה זמן יעבור עד אשר החיים יחזרו לשיגרה ודאי ראוי להשתדל במדת האפשר שלא לדחות מצוה נשגבה זו.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ג. ועוד שאל כתר"ה במקום שאין המוהל מגיע, אך יש רופא גוי שיכול למול ולפרוע, והרופא מוכן להדריך את האב לעשות את החיתוך והרופא יעשה את הפריעה, האם עדיף לעשות כן, או שעדיף להמתין שמוהל ירא שמים ימול שלא בזמנו.

מל ולא פרע כאילו לא מל, וכשם שגוי פסול למול הוא פסול גם לפרוע, ומשו"כ יש להמתין עד יעבור זעם ולמול שלא בזמנו.

בהערכה מרובה וידידות עמוקה

אשר וייס

טו

ליווי בעל לאשתו היולדת ביו"ט כאשר לא ירשו לו לשהות לבית חולים

כבוד ידי"נ ויקיר לבבי

מורה דרך לעדתו ומורה מובהק

הגאון ר' שמואל וינר שליט"א

רב קהילת זכרון נתן צבי, רמת אשכול

וראש כולל ישיבת תורת משה

במה ששאל היות ומחמת מחלת הקורונה אין בתי חולים מאפשרים לבעלים לשהות בחדר המתנה כאשר נשותיהם נמצאות בחדר הלידה, אלא לאחר שהבעל מלווה את אשתו עד שהיא מגיע למחלקה מתקבלת, והבעל נדרש מיד לעזוב את שטח בית החולים מחשש כפול ומכופל, שמא ידבק במחלה ושמא ידביק אחרים, האם מ"מ מותר לו ללוות אשתו לביה"ח בשבת ויו"ט, והאם מותר לו לחזור לביתו ברכב.

נראה דכיון דכל ההיתר לבעל ללוות את אשתו לביה"ח משום יתובא דעתא הוא, ואף שבדרכי הרפואה אין כל צורך או תועלת בהיותו בשעת הלידה בביה"ח, דכיון דבכך

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

מיתבא דעתא הוי בכלל פיקו"נ להתיר חילול שבת. וכמדומני שבתקופה קשה זו כאשר מלבד הדאגה הטבעית של יולדת שהולכת לבית חולים ללדת יש מתח נוסף ודאגה יתירה עקב מחלה זו, וק"ו שיש יתובא דעתא פורתא כאשר בעלה ילווה אותה עד לחדר לידה, ומשו"כ פשיטא לי שאכן מותר לו לנסוע עמה לביה"ח.

וכיון שלא יתנו לו לשהות בתחום ביה"ח, וגם יש לחשוש שאם ישהה שם יתר על המידה אכן יש בכך סכנה מסויימת מהדבקות, מותר לו לחזור לביתו ע"י נכרי, אך אם זה אפשרי הדבר שאינו גר רחוק מביה"ח יחזור לביתו ברגל.

באהבה וביקר, אשר וייס

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

בעניני תפילה

טז

שו"ת בענייני תפילה בזמן התפשטות מגפה

הנה לדאבון לב בעקבות התפשטות מגפת הקורונה נסגרו אלפי בתי כנסיות בארץ ישראל וברחבי העולם היהודי, רבבות אלפי ישראל מתפללים בביתם ביחידות ובלב נשבר על שנבצר מהם להשתתף בתפילת רבים ולומר קדיש וקדושה.

בארץ ישראל התירו הרשויות להתפלל בעשרה בשטח פתוח תוך הקפדה שיהיה הפרדה ראויה בין איש לרעהו, אולם בהרבה מהמניינים אין זהירים בהרחקה מספקת, האם עדיף להתפלל במנינים אלו למיניהם, או שעדיף להתפלל ביחידות. ולענ"ד ברור שצריך להתפלל ביחידות כדי למנוע כל חשש סכנה, ואבאר הלכה זו ביסודה.

א

תפילה בציבור אם הוי חובה או מצוה

הנה איתא בשו"ע (או"ח סי' צ' ס"ט):

"ישתדל אדם להתפלל בב"ה עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לב"ה, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, (והוא הדין בני אדם הדרים בישובים ואין להם מנין, מ"מ יתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללים, סמ"ג). וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור והוא מתפלל ביחיד, אעפ"כ יתפלל בב"ה".

וקדם לו הטור (שם):

"צריך להשתדל בכל כחו להתפלל עם הציבור".

ומשמע מלשון הטור והשו"ע שאין זה חיוב גמור אלא שצריך להשתדל להתפלל בציבור.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ובמס' בברכות (ח' ע"א) אמרו דרב אמאי ורב אסי אעפ"י דהוי תליסר בתי כנסיות בטבריה לא היו מתפללים אלא ביני עמודי היכי דהוי גרסי, ונחלקו הראשונים בכוונת הדברים.

התוס' (ברכות ל' ע"ב ד"ה אין) ותלמידי רבינו יונה (שם ד' ע"א מדה"ר) בשם רבני צרפת כתבו שהיו מתפללין ביחידות בבית המדרש דעדיף טפי מתפילה בציבור בבית הכנסת, אבל הרמב"ם כתב (הל' תפילה פ"ח ה"ג):

"בית המדרש גדול מבית הכנסת, וחכמים גדולים אף על פי שהיו להם בעירם בתי כנסיות הרבה לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין שם בתורה והוא שיתפלל שם תפלת הציבור".

ומבואר דרבנן התפללו בציבור, אבל עדיף להתפלל בבית כנסת בציבור מלהתפלל ביחיד בבית המדרש.

ובשאלה זו נחלקו אף השו"ע והרמ"א (שם ס"ח), והב"י כדרכו בקודש נמשך אחר הרמב"ם והרמ"א כדרכו בקודש הלך בעקבות התוס' וכתב די"א שתפלל בבית המדרש אפילו ביחידי כמבואר.

ולכאורה נחלקו אם תפילה בציבור חובה היא או מעלה בעלמא, דלדעת התוס' וסייעתם דהוי מעלה בעלמא, ומעלת התפילה בבית המדרש שלומדים בו תורה גדולה ממנה, אך לשיטת הרמב"ם הוי חובה, ופשוט שאינה נדחית מפני המעלה דתפילה במקום תלמוד,, וכך כתב באגרות משה (או"ח ח"א סי' ל"א).

אך באמת אפשר דאף לשיטת הרמב"ם אין כאן חובה גמורה, אלא דס"ל דמעלת התפילה בציבור שלעולם נשמעת ואיו הקב"ה מואס בה (שם ס"א) גוברת על מעלת תפילה ביני עמודי.

וידעתי שבאגרות משה (ח"ב סי' כ"ז וח"ג סימן ז') כתב דתפילה בציבור הוי חיוב גמור, אך לענ"ד אין הדבר כן, אלא שראוי להשתדל בכל כחו להתפלל בציבור כמ"ש הטוש"ע.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

וראיתי מי שרצה להוכיח מלשון הרמב"ם שאכן מדובר בחיוב, שהרי כתב (הל' תפילה פ"ח ה"א) "צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל א' ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור".

אך באמת נראה ברור אף מדבר הרמב"ם כעיקר דברינו, שהרי כך כתב רבינו משה (שם):

"תפלת הציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור, ולעולם ישכים אדם ויעריב לבית הכנסת שאין תפלתו נשמעת בכל עת אלא בבית הכנסת, וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הציבור נקרא שכן רע".

הרי לן מדבריו דכל הסיבה שצריך האדם להתפלל עם הציבור אינו משום שכך תיקנו חכמים, אלא משום שתפילת הציבור נשמעת, וכל המתפלל מוטל עליו לעשות ככל שבידו שתפילתו תתקבל לרצון ולא תחזור ריקם, וכאשר היחיד מתפלל, אף שהקב"ה שומע תפילת כל פה, מ"מ אינו מובטח לו שתפילתו תתקבל, אבל אין הקב"ה מואס את תפילת הרבים, ותפילת הציבור לעולם נשמעת, ומשו"כ צריך להשתדל להתפלל עם הציבור.

וכך נראה ברור ופשוט, דהלא רבינו הבית יוסף תמיד שם את דברי הרמב"ם עטרה לראשו, ואם בנידון דידן הב"י נאיד מדברי הרמב"ם היה מפרש זאת ומתנצל בב"י, ומדשתקי רבנן ע"כ שאין בזה מחלוקת כלל, וז"פ.

ומשום כך אין ראיה אף ממה שאיתא בשו"ע (שם סט"ז) דצריך ללכת ד' מיל לפניו, ומיל לאחריו כדי להתפלל בציבור, דגם בזה נראה פשוט דכשם שצריך להשתדל בכל כחו להתפלל בציבור כך צריך אף ללכת ד' מיל במסגרת השתדלות זו.

והנה בגיטין (ל"ח ע"ב) אמרו דהמשחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו, והקשו מרבי אליעזר ששחרר עבדו כדי לצרפו לעשרה, ותירצו למצוה שאני.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

והקשה הרמב"ן דהלא אין עשה דוחה עשה, ואיך דוחה תפילה בציבור עשה דלעולם בהם תעבודו, ותירץ בשתי דרכים:

א. האיסור לשחרר עבדו יסודו במה שאין לתת מתנת חנם לעבד כנעני, וכעין איסור מתנת חנם לגוי, וכיון שרבי אליעזר לטובת עצמו שחרר עבדו כי לצרפו לעשרה לית לן בה.

ב. "אין הכי נמי דאתיא האי מצוה ודוחה עשה שבתורה שכיון שבא הקדוש ברוך הוא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס (ברכות ו' ע"ב).

והרשב"א שם דחה את התירוץ הראשון של הרמב"ן, דהלא אף בגר תושב מותר לתת לו מתנה, ומקרא מלא דיבר הכתוב "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה" (דברים י"ד כ"א), וק"ו לעבד כנעני שחייב במצוות כאשה. והרשב"א כתב דכיון דהוי מצוה דרבים דוחה איסור עשה דשחרור עבד.

וכבר כתבו התוס' (פסחים נ"ט ע"א) דעשה חמור דוחה עשה קל, והוכיחו בין השאר ממה שרבי אליעזר שחרר עבדו לצרפו לעשרה, עי"ש.

ולכאורה מוכח מדברי הראשונים דתפילה בציבור הוי חובה גמורה, שהרי דוחה איסור דלעולם בהם תעבודו.

אך באמת נראה לענ"ד, דאין לזה כל הכרח, דשאני עשה דוחה עשה מעשה דוחה ל"ת, דמה דעשה דוחה ל"ת הוי גזה"כ אף דל"ת חמור מעשה, וכדאיתא דהדיא ביבמות (ז' ע"א), ומשו"כ רק מצות עשה גמורה דוחה ל"ת, אבל עשה חמור דוחה עשה קל, סברא הוא ולא גזה"כ, ומשו"כ אין תימה כלל דמצוה חשובה ונשגבה אף שמצד עצם ההגדרה איננו חובה גמורה תדחה עשה דהוי מצוה גמורה. וזה כוונת הרמב"ן דכין שהקב"ה כואם אם אינו מוצא עשרה בבית הכנסת תפילה בציבור דוחה עשה דלעולם בהם תעבודו, ומשו"כ חידש הרמב"ן דמצוה דרבים דוחה עשה זו.

ודו"ק בכל זה.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

והנה מלשון הרמב"ם שצריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ויש לעיין במשמעות לשון זה. וכבר נחלקו בזה גדולי רבותינו לגבי מה שאמרו (ברכות נ"ד ע"ב) לגבי ברכת הגומל ש"צריך לאודוויי קמי עשרה". הטור (סימן רי"ט) דקדק מלשון זה שאינו אלא לכתחלה אבל לא לעיכובא. הבית יוסף העיר דאדרבה לשון זה משמעו אף לעיכובא, דהב"ח דחה את תלונת הב"י, והוכיח מכמה מקומות דלשון צריך משמע דהוי לכתחלה, עי"ש.

ומ"מ כתב המגן אברהם (סי' תרע"א ס"ק י"ב) דכאשר אדם טרוד בעסקיו פטור הוא מלהתפלל בציבור. (ובערוך השלחן (סי' צ' סעיף כ') כתב שנהגו להקל בזה משום דגם דרך ארץ מצוה היא, דמצוה על האדם לכלכל את משפחתו, ומצוה זו דוחה תפילה בציבור, ואכמ"ל).

וק"ו בן בנו של ק"ו דכאשר יש חשש סכנה ופיקו"נ בשעת מגיפה שפטור האדם מתפילה בציבור.

ומילתי אמורה זה מכבר, שאם נבצר ממנו מלהתפלל בציבור, יש להתחזק כנגד זה בכונת התפילה, וכל אחד יוסיף זמן בתפילתו, וכונת התפילה חשובה יותר מתפילה בציבור.

ב

המתפלל ביחידות האם עדיף שיתפללו שנים יחד

הנה חידוש גדול כתב אדונינו זקננו מהר"ם בנעט (חי' מהר"ם בנעט ברכות י"ח ע"א ד"ה בן עזאי) דגם שנים המתפללין ביחד הוי בכלל מה שכתוב "הן אל כביר ולא ימאס", דמיעוט רבים שנים ואין גדר זה ענין לתפילה בציבור.

אך לכאורה הדברים נסתרים מדברי הגמ' בברכות ז' ע"ב:

"אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלוויי, אמר ליה לא יכילנא. אמר ליה לכנפי למר עשרה וליצלי. אמר ליה טריחא לי מלתא. ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר. אמר ליה מאי כולי האי, אמר

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ליה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון - אימתי עת רצון - בשעה שהצבור מתפלל. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא כה אמר ה' בעת רצון עניתך. רבי אחא ברבי חנינא אמר, מהכא הן אל כביר ולא ימאס, וכתיב: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי. תניא נמי הכי, רבי נתן אומר מניין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, שנאמר הן אל כביר ולא ימאס, וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב - לי וגו'. אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני, מבין אומות העולם."

הרי שפירשו פסוק זה לתפלה בציבור דהיינו בעשרה ולא סגי בשנים.

ועוד יש להעיר מרש"י סוטה (ל"ג ע"א) דבתפילת הציבור מותר להתפלל ארמית דאין צריך לסיוע מלאכי השרת משום דכתיב "הן אל כביר לא ימאס תפלת רבים" הרי רק בתפילת הציבור נאמר פסוק זה. וגם כאן מבואר שפסוק זה אכן נאמר בתפילה במנין עשרה ולא בשנים.

ומה שהוכיח ממה שאמרו שם בגמ':

"גופא המשמר את המת אף על פי שאינו מתו, פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. היו שנים, זה משמר וזה קורא, וזה משמר וזה קורא. בן עזאי אומר היו באים בספינה, מניחו בזוית זו ומתפללין שניהם בזוית אחרת".

לכאורה מסתבר טפי דכל כוונתם דמותר להם להניח את המת ולהתפלל כיון שבספינה המה שאין בה עכברים, אבל אין הכוונה שמצווה עליהם להתפלל שניהם כאחת.

אך הגר"מ בנעט גדול מרבן שמו, והיה מענקי התורה בדור דעה ובטלה דעתי. ומ"מ לשיטתו אף אם אין מתפללין בציבור בשעה קשה זו וכל אחד מתפלל בביתו עדיף שיתפללו שנים ביחד ולא כל אחד לחוד. ונראה פשוט דלגבי הלכה זו אין בין איש לאשה, וא"כ המתפלל עם אשתו או בתו הוי בכלל הן אל כביר לא ימאס תפילת רבים, ואריך למעבד הכי.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ג

גדר תפילת הציבור

הן ידוע מש"כ החת"ס (ליקוטי תשובת סי' י"ג ובחת"ס עה"ת פר' ויקרא) דעיקר תפילה בציבור אינו אלא בחזרת הש"צ אבל בתפילת הלחש שבה כל אחד מתפלל בפני עצמו אין זה אלא תפילת היחיד, והרבה יחידים מתפללים ביחד אך מ"מ תפילת היחיד הוא.

ותמה עליו האג"מ (או"ח ח"ג סי' ט') ולא נתקררה דעתו עד שכתב שתלמיד טועה כתב תשובה זו, אך לא ידע האג"מ שהחת"ס חזר על דבריו בחידושו עה"ת והישנות הדבר פעמיים מוכיח בעליל שאכן זה דעת החת"ס.

ופשיטא לי לאג"מ דתפילת הלחש היא עיקר תפילת הציבור ולא חזרת הש"צ, ובפרט בזמה"ז שאין הש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן ואינו אלא מנהג אבותינו שבידינו כמו שכתב הטור בשם הרמב"ם (או"ח סי' קכ"ד), עי"ש.

וכבר הבאתי במק"א שגם הפמ"ג (א"א סימן ק"ט סק"ט וסימן קכ"ד סק"ה) והאשל אברהם (סימן נ"ב ס"א וסימן קכ"ד סעיף ב' בהגה) כתבו דהמתפלל ביחד עם הש"צ עלה בידו תפילה בציבור, אך לא הפליגו כהחת"ס לטעון דתפילה עם הש"צ הוי עיקר תפילה בציבור, ולא כתבו אלא דאף זה הוי תפילה בציבור.

וגם זאת לא עלתה על דעתם לומר דתפילת הלחש אינה תפילת הציבור, ואת אלה חידש החת"ס כמבואר.

וביסוד הדבר נראה דשני דינים יש בתפילת הציבור:

א. כאשר רבים מתפללים ביחד, במקום אחד ובזמן אחד הרי זה תפילה בציבור, וזו תפילת הלחש.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ב. כאשר רבים שותפים בתפילה, ואחד מוציא את כולם ועל ידו משתתפים כולם בתפילה חדא, הרי גם זאת תפילה בציבור.

וכבר מצינו שני גדרים אלה בתחום אחר, דהיינו בדין "ברב עם הדרת מלך", וכבר ביארתי במק"א דיש בהלכה זו תרי גווני. כשאחד מוציא את הרבים ידי חובתן וכשרבים מקיימים מצוה בצוותא חדא, עיין מנחת אשר כללי המצוות (סימן י"ב אות ד'), ואכמ"ל.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

יז

בדין "בשעה שהציבור מתפללין"

במקום שנסגרו בתי הכנסיות ובטלה תפילת הציבור וכל אחד מתפלל ביחידות, האם ראוי שכולם יתפללו בשעה אחת, וכמ"ש לעולם יתפלל אדם בשעה שהציבור מתפללין.

הנה יסוד השאלה מה מעלת שעה שהציבור מתפללין, האם זה משום שיש ציבור שמתפללין בעשרה ושערי תפלה נפתחים לתפלת הציבור, וממילא גם תפילת היחיד מתקבלת, או שמא עיקר כונת הדברים דאף אם אין העם מתפללין בעשרה מ"מ יש סגולה להתפלל ביחד עם הרבים ואף אם אין בידו תפלת הציבור מ"מ הוי בכלל תפילת רבים. ונפ"מ בנידון דידן דאין כאן תפילת הציבור בעשרה, ומ"מ יש כאן תפילת רבים.

והנה מקור הלכה זו בברכות (ז' ע"ב) שם אמרו: "דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון - אימתי עת רצון - בשעה שהצבור מתפללין".

הרי דשעה שהציבור מתפללין עת רצון הוא, אך עדיין יש לעיין האם העת רצון הוא ע"י שעשרה מתפללין ביחד והשכינה שרויה ביניהם, או שמא תפילת הרבים מעוררת רצון עליון ורחמי שמים, אף שאינן מצטרפים זה עם זה לומר דבר שבקדושה.

ולכאורה נראה טפי שאין הדבר תלוי במנין המתפללין ביחד אלא ברבים המתפללין בחדא מחתא ובשעה אחת, ושתי ראיות לדבר:

א. כתב המגן אברהם (סי' צ' סקי"ד וכ"כ שוב בסי' תקצ"א סק"ט) דהמתפלל שחרית בשעה שהציבור מתפללין מוסף אינו נחשב בשעה שהציבור מתפללין. הרי דאף שבשעה זו מנין אנשים מתפללים, מ"מ כיון שאינן מתפללים את אותה התפילה אין זה נחשב שעה שהציבור מתפללין, וכ"ה בשו"ע הרב (ס"י) ובמשנה ברורה (סק"ל).

והנה אם מתפלל אדם ביחד עם הציבור, אעפ"י שהם מתפללין תפילה אחת והוא מתפלל תפילה אחרת הוי תפילה בציבור, כדמשמע בדברי המשנה ברורה שם, וכך כתב

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

להדיא בברכי יוסף (סי' ס"ט סק"ב) ובכף החיים (שם סק"ט). וע"כ דשני דינים יש כאן, ואף שהמתפללין בשתי תפילות יכולים להצטרף למנין עשרה, מ"מ המתפלל שחרית בשעה שהציבור מתפללין תפילה אחרת אינו בכלל הסגולה דבשעה שהציבור מתפללין, ולכאורה יש ללמוד מזה דהמעלה דבשעה שהציבור מתפללין עיקרו ויסודו במה שרבים מתפללין תפילה מסויימת בשעה חדא, והן א-ל-כביר לא ימאס תפילת הרבים.

ויש לדון ולפלפל בזה, ומ"מ אין זו ראייה מכרעת וגמורה לנידון דידן.

ובכל עיקר ההנחה דאפשר להצטרף למנין כאשר מתפללין שתי תפילות שונות, עיין שו"ת אגרות משה (או"ח ד' ב').

ב. עוד כתב המגן אברהם (סימן תקפ"ט סק"ד) דכשם שאין ליחיד להתפלל מוסף בראש השנה בג' שעות הראשונות אלא בשעה שהציבור מתפללין, כך גם לגבי תקיעת שופר, דבשעה שהציבור תוקעין יכול גם היחיד לתקוע, וכך פירש המחצית השקל את כוונת המג"א, עי"ש.

הרי דגם לגבי תקיעת שופר יש מעלה בשעה שהציבור תוקעין בשופר, אף דאין דין צירוף עשרה לגבי תקיעת שופר, וגם מזה מוכח לכאורה דכל ענין בשעה שהציבור מתפללין אינו תלוי בגדר מנין עשרה שמצטרפין, אלא משום כח תפילת הרבים דשעת רצון היא.

אמנם בשו"ע הרב (שם סי' צ' ס"י) כתב דמי שאינו יכול להתפלל עם הציבור, יתפלל בשעה שהציבור מתפללין בבית הכנסת.

סוף דבר, אף שלא מצאתי בזה ראייה מפורשת, נראה דראוי לקבוע זמן מסויים שבו כולם יתפללו ביחד אף שכל אחד יתפלל בביתו.

ומלבד סגולת השעה שהציבור מתפללין, כמדומני שיש בזה תיקון גדול מצד טבע הבריות, שהרי במצב אומלל זה שבו בתי כנסיות שוממין לדאבון לבנו וכל אחד מתפלל בביתו, גדול החשש שלא יקפידו בזמן תפילה זמן קר"ש, ורבים יזלזלו בתפילתן ולא

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

יאריכו בה כראוי וכנכון, ואם יקבעו זמן להתפלל ביחד, יש בזה חיזוק עצום לשלימות התפילה וכוונתה.

ולדעתי אם אפשר שכולם יתפללו ביחד אף ישמעו זא"ז וא' ישמש כמעין שליח ציבור ויסיים כל פרק בקול, כך נאה וכך יאה, אף דפשוט וברור שאינן מצטרפים בדרך זו לומר חזרת הש"צ או כל דבר שבקדושה.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

יח

צירוף מנין דרך מרפסות

בשאלת רבים עקב התפשטות מחלת הקורונה והחשש הגדול מהידבקות בתפלת הציבור בבתי כנסיות, האם שכנים יכולים להתפלל במרפסות בתיהם ולהצטרף למנין כאשר הם רואים זה את זה כל אחד ממרפסת ביתו.

הנה מבואר באו"ח (סימן נ"ה סי"ד):

"מי שעומד אחורי בהכ"נ וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה".

ומקור הלכה זו בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' צ"ו), והרשב"א למד הלכה זו מדיני זימון בברכת המזון דאם רואים זה את זה מצטרפין, והוא הדין לגבי צירוף למנין עשרה בתפילה.

הרי לן דכל שרואין זה את זה מצטרפין אף אם אין עשרה במקום אחד, ואף שיש קיר מפריד ביניהם

והנה מבואר בבית יוסף דהלכה זו שנויה במחלוקת ומדברי מהר"י אבוהב מבואר דאם עומדים הם בשתי רשויות אינם מצטרפין אף ברואין זה את זה, וגם בשו"ת הרשב"ש (סימן ל"ז) כתב דבשני בתים לא מהני רואין זה את זה לצרפן, אך מ"מ פסק השו"ע עפ"י תשובת הרשב"א דמצטרפין ומה שכתב (שם סי"ג) שצריך שכל העשרה יהיו במקום אחד היינו כשאינם רואים זה את זה, וכ"כ בפרי חדש ובפרי מגדים וכמו שהביא בביאור הלכה (סי"ג ד"ה ולחזין).

אמנם כתב הביאור הלכה "ולכתחלה יותר טוב להחמיר בזה שיכנסו לפנים דקולא זו דמהני רואין אלו את אלו לענין צירוף כמו לענין בהמ"ז לקמן בסימן קצ"ה נובע מתשובת הרשב"א בסימן צ"ו והוא לא כתב שם זה רק בדרך אפשר".

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

וראיתי מי שכתב לפי דברי הבה"ל כנגד צירוף מתפללין דרך המרפסות, ובאמת חזינן להחיד"א במחזיק ברכה שכתב דכיון שהרשב"א כתב בדרך אפשר לא שבקינן לפשיטותיה דהרשב"ש מפני ספיקו של הרשב"א, אך נראה שאין הדבר כן, ושפיר יש לצרף מנין עשרה בדרך זו, ואבאר.

שאול נשאל הרשב"א כאשר החזן עומד בתיבה שהיא רשות בפני עצמה אם הוא מצטרף לציבור לומר דברים שבקדושה, וכתב דכיון שהתיבה משמש את בית הכנסת בטלה היא לביהכ"נ, (וכך הביא הבית יוסף בשם מהר"א אבוהב), ושוב כתב הרשב"א:

"עוד אני אומר שאפשר לומר שכל שרואין אלו את אלו כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין. ודומיא דזימון של ברכת המזון".

ויש לעיין בכפל הלשון "עוד אני אומר שאפשר לומר", אם כוונתו בדרך ספק או שמא כונתו דאומר אני שאפשר לומר כך, ויש כאן הוראה בדרך פסק, וראיתי בשו"ת בנין עולם (או"ח סי' י"ג) שאכן כתב דאף שהרשב"א כתב סברא זו בדרך אפשר, באמת זה עיקר שיטתו, מאחר שהביא ראיה מן הירושלמי, עי"ש.

וכדברי הרשב"א מצינו גם בראבי"ה (ברכות סי' קל"ד), והראבי"ה לא כתב כן בדרך אפשר אלא בפשיטות, עי"ש.

אך מ"מ הלכה זו נפסקה בשו"ע מלשון ברורה ומוחלטת ולא על צד הספק, וכאשר מצינו הלכה מפורשת בשו"ע, והרמ"א לא חלק עליו, ואהרן וחור מגיני ארץ הט"ז והמג"א תומכין בידו מזה אחד ומזה אחד, החולק עליהם כחולק על השכינה ואין משגיחין בו, ובפרט שכך גם דעת הפרי חדש, הפרי מגדים והמשנה ברורה.

וכך גם בהגהות הגרעק"א (סי' קצ"ה ס"א) כתב שדעת הרשב"א מכרעת כנגד הרשב"ש, והעיקר כשיטת הרשב"א והשו"ע, עי"ש.

וברור כשמש בצהריים שאף בביאור הלכה לא עלה על דעתו לחלוק על השו"ע, ולא כתב אלא ש"לכתחלה יותר טוב להחמיר בזה שיכנסו לפנים וכו'", דהיינו במקום האפשר

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

שיכנסו בפנים, אבל בשאי אפשר ליכנס בפנים כגון בנידון דידן לא עלה על דעת המשנה ברורה לפקפק בדברי יוסף הצדיק שעל שולחנו אנו יושבים, את מימיו אנו שותים ומפיו אנו חיים.

וכל זה ברור כשמש בצהריים.

וגם מש"כ בביאור הלכה (בריש סימן קצ"ה) דיותר מסתבר כדברי הרשב"ש והגר"א שחלקו על דברי השו"ע אף לגבי זימון, אין בו לדחות את הפסק המוחלט של מרנא הבית יוסף בשלחנו הערוך כאשר נושאי כליו לא השיגו על דבריו, ואבאר.

ומצינו עוד מקור שלישי במשנה ברורה בענין זה (סימן נ"ה ס"ק נ"ז) שם כתב:

"כתב הפמ"ג דההיא דסעיף י"ז וי"ח וי"ט מיירי בשאינן רואין זה את זה דברואין זה את זה אפילו בשני בתים ממש מצטרפין דומיא דזימון לקמן בסי' קצ"ה ויש מחמירין אפילו ברואין ובמקום הדחק אפשר שיש להקל".

הרי שגם כאן הביא את שתי השיטות, דעת השו"ע והפמ"ג להקל כשרואין זה את זה אפילו בשני בתים, ודעת המחמירים, וגם כאן הסיק "ובמקום הדחק אפשר שיש להקל". וברור כשמש דאף שכתב דאפשר שיש להקל, כונתו שאכן יש להקל בשעת הדחק, וכך מוכח בבה"ל שם שכתב:

"ומ"מ נ"ל שאפילו לפי דעת הגר"א אין להחמיר לכתחילה רק לענין צירוף אבל לענין תפלה בצבור לענין השמש שעומד שם יש להקל". (כונתו שיחשב תפילה בצבור כשיש מנין אנשים במקום אחד והוא מצטרף אליהם).

הרי שגם אם נחשוש לשיטת הגר"א אין זה אלא לכתחלה, אבל בשעת הדחק יש להקל, כך נראה ברור מתוך דקדוק בדברי המשנה ברורה בשלשת המקורות, ודו"ק בזה.

וידעתי שבערוך השלחן (סי' נ"ה סעיף כ') כתב דלא מהני רואין אלא במי שעומד מאחורי בית הכנסת בחצר או ברחוב אבל לא כשעומד בחדר בפני עצמו עם מחיצות

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

גמורות, ומשו"כ כתב דהעומד בעזרת נשים אינו מצטרף עם אלה שעומדים בבית הכנסת אף כשמראה להם פניו, עי"ש.

אך דבריו דברי חידוש, ולא ידעתי מה הבדל בין מי שעומד מחוץ לבית הכנסת וקיר בית הכנסת מפריד ביניהם, למי שעומד בעזרת נשים. ומ"מ נראה דאין צריך לחוש לדברי חידוש שאין בהם הכרח.

ולא זו בלבד שאין הכרח בדבריו, אלא מעיקרא דדינא פירכא, דהלא הלכה זו שבהלכות תפילה לא ידענו אלא מדיני זימון, ובהלכות זימון כתוב להדיא בשו"ע (קצ"ה ס"א) דאפילו בשני בתים מצטרפים אם רואים זה את זה, ותימה על הערוך השלחן.

ב

אך נשאלתי מרב אחד, במרפסות שמשני צדי הכניסה לבנין וחדר המדרגות האם אף בכה"ג אפשר לצרפם.

ולכאורה יש לדון דהלא להדיא כתב המחבר (סי' קצ"ה ס"א) די"א דאם דרך הרבים מפסקת בין שני הבתים אינן מצטרפים. ויש לעיין בני"ד אם מעבר המדרגות הוי כדרך הרבים.

והט"ז (סי' קצ"ה ס"ק ב') כתב דלאו דוקא דרך הרבים אלא הוא הדין בשביל של יחיד, דהלא מקור הלכה זו במס' פאה (פ"ב מ"א) "ואלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית ודרך היחיד ודרך הרבים ושביל הרבים ושביל היחיד הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים והבור והנר וזרע אחר והקוצר לשחת מפסיק דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אינו מפסיק אלא אם כן חרש".

הרי שדין שביל היחיד כדין רשות הרבים, עי"ש.

ולכאורה דבריו תימה, דהלא מקור הדברים בתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"ז ע"ב מדה"ר), ולהדיא כתבו "ואם רשות הרבים מפסקת ביניהם נראה שאינם מצטרפות בשום ענין". וכך העתיק הבית יוסף, וכן הוא גם לשון השלחן ערוך, ואם איתא דכך הדין גם

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

בשביל היחיד, תימה למה לא כתבו אלא ברשות הרבים, ומדשתקי רבנן שמע מינה לא ניחא להו.

וראיתי במגן גיבורים (אלף המגן סק"ב) שדחה את דברי הט"ז וכתב שאין לדמות הא דהלכות פאה לצירוף לזימון עי"ש, ולכאורה צדקו בדבריו כמבואר.

אך באמת יש לעיין בכוונת המגן גיבורים, ואפשר שלא באו לחלוק על דברי הט"ז שהחמיר בשביל של יחיד אלא כוונתו לפקפק בדברי האליה רבה שכתב דאם אין השביל קבוע גם בימות הגשמים אינו מפסיק כמו שכתב הרמב"ם לגבי פאה, שהרי תחילה ציטטו את דברי הט"ז דגם שביל של יחיד מפסיק, ושוב הביאו את דברי האליה רבה, ועל זה כתבו: "ולפע"ד אין עניינו לשם דכאן הקפידה בשביל שהוא רשות אחרת כנ"ל ועיין בהשגות הראב"ד שם".

וכדי להבין את דבריהם נביא את דברי הרמב"ם והראב"ד.

הנה כתב הרמב"ם (הל' מתנ"ע פ"ג ה"ג):

"וכן אם היה מפסיק דרך היחיד שהוא רחב ארבע אמות או דרך הרבים הרחב שש עשרה אמה אבל שביל היחיד והוא פחות מארבע או שביל הרבים פחות משש עשרה אמה אם היה קבוע בימות החמה ובימות הגשמים מפסיק, ואם אינו קבוע בימות הגשמים אינו מפסיק אלא הרי הוא כשדה אחת".

והשיג הראב"ד:

"אבל שביל היחיד וכו'. א"א לא כי אלא אפילו יש לו ארבע אמות אלא שהשביל הוא דרך שבין השדות והכרמים ואינו דרך עוברי דרכים".

הרי שלדעת הראב"ד אין הדבר תלוי אם יש בו ד' אמות, אלא כל שאינו דרך עוברי דרכים אלא דרך שבין שדות וכרמים אינו מפסיק.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ויסוד הדבר, לדעת הרמב"ם תלוי אם יש בשביל ד' אמות, ולדעת הראב"ד אין הדבר תלוי אלא במהות השביל ודרך תשמישו.

ועל זה כתב המגן גיבורים דלגבי זימון מסתבר דלכו"ע אין הדבר תלוי אלא במה דהוי רשות אחרת בפני עצמו, ולא בקביעות דימות החמה וימות הגשמים.

אך לא ברור לי במה כוונתו להיתלות בדברי הראב"ד ולמה ציינו לדבריו, ואפשר שאכן כוונתם להשיג על עיקר דברי הט"ז, סו"ד לא ירדתי לסוף דעתו בזה.

והנה בשו"ע הביא שיטה זו בשם י"א, אך אין ללמוד מזה שספק יש בדבר, דהלא ידוע שזה דרכו וסגנונו של השו"ע, דשיטה שלא מצינו אלא בדברי אחד הראשונים או מעט מן הראשונים נהג השו"ע לכתוב בשם י"א, וכ"כ הסמ"ע (חו"מ סי' ט"ז ס"ק ח'), עי"ש.

והנה בבאר היטב (ס"ק ו') ציין לשיירי כנה"ג, סתם ולא פירש. ובשערי תשובה (ס"ק ט"ו) הביא שנחלקו בזה גדולי הדורות, בשיירי כנה"ג פקפק בפסק השו"ע עפ"י הרשב"א, אך בשו"ת מטה יוסף (ח"ב סי' י"ג) כתב להקל "וכן עמא דבר ולית דין צריך בשי"ש".

ועוד הביא בשערי תשובה את דברי החיד"א במחזיק ברכה בענין שדומה ממש לנידון דידן בבני אדם שלא יכלו לצאת מביתם בגזירת המושל מחמת עיפוש האויר, וכתב דכל כה"ג מסתבר יותר דמצטרפין לכו"ע כיון שהם מראין פניהם זה לזה ואינם יכולים להתקבץ יחד.

ועוד כתב שם דאף כשיש קצת טרחה לרדת לבית הכנסת יש להקל לצרף אותם כל שמראין פניהם ורואים זה את זה, כ"ש בנידון דידן שבגזירת מלכות אין זה בידם, וכדי שלא יבטלו מקדיש וקדושה כל ארבעים יום כתב להקל, עי"ש.

וכל הגדולים הנ"ל, כנסת הגדולה, מטה יוסף והחיד"א לא טרחו להדגיש שאם שביל מפסיק ביניהם אינם מצטרפין, וכבר כתב הפרי מגדים (סי' נ"ה א"א סקי"ב) דצירוף למנין קיל טפי מזימון, שהרי בזימון צריך רואין זה את זה אפילו בחדר אחד, ובתפילה לא צריך.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ומ"מ לא ראיתי מי שחולק על הט"ז להדיא, אך מ"מ נראה דבחדר המדרגות שאינו אלא משמש את דיירי הבית, אינו דומה אף לשביל יחיד, ומשו"כ נראה דמצטרפין.

ומ"מ נראה בני"ד דכיון דבשעת הדחק עסקינן וכדי למנוע סכנה נוראה רצוי להימנע מקיבוץ אנשים בקירבה יתירא, נראה להקל שיכולים להצטרף למנין ולומר קדיש וקדושה.

ביקרא דאורייתא

אשר וייס

יט

קריאת התורה וברכת כהנים במרפסות

הנני במענה ללוחות השניות שנתן בידי, ושאלתו האם ניתן לצרף את המתפללים במרפסות אף לענין ברכת כהנים וקריאת התורה, משום שאחד הרבנים העיר דמכיון שכל שיטה זו שלפיה ניתן לצרף אותם מבוססת על שו"ת הרשב"א והיא שנויה במחלוקת שמא עדיף שלא לברך על מצוות אלה.

אך באמת לא ראיתי כל נפ"מ בין ברכת המצוה לברכות חזרת הש"צ, ואם אין מנין אף ברכות הש"צ הוי ברכה לבטלה, ואף בברכות אלה ניתנה ההלכה דספק ברכות לקולא (ולא מסתבר לומר שצריך לכיין לשם תפילת נדבה ואכמ"ל), אלא שכתבתי את הנראה לענ"ד דכיון דהשו"ע ונושאי כליו ורוב גדולי הפוסקים פסקו כדברי הרשב"א יש לסמוך עליהם, ובפרט בשעה שאינן יכולים להתקבץ ביחד כמבואר בלוחות הראשונות אשר כתבתי, וא"כ הוא הדין והוא הטעם גם בברכת כהנים וקריאת התורה.

אלא שמטעם אחר יש לדון בשני אלה, ואבאר.

הנה לגבי ברכת כהנים, הלכה פשוטה דכהנים צריכים לעמוד פניהם כנגד פני העם כמבואר בסוטה (ל"ח ע"א) ובשו"ע (קכ"ח סעיף י'), אלא שנראה להקל בזה, והכהנים במרפסות זו יפנו אל עבר מרפסות אחרות שעליהם עומדים חלק משאר המתפללים.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ועוד דהלא ביהכ"נ שכולם כהנים מברכים את העם שבשדות (שם סעיף כ"ה), וכך גם בני"ד, ומשו"כ נראה דשפיר יש לכהנים לשאת כפיהם ולברך.

אך לגבי קריה"ת יש לעיין, דהנה מבואר במגילה (כ"א ע"ב) דאף שמעיקר הדין היה די בברכה אחת בתחילת הקריאה וברכה אחת בסופה, תיקנו חכמים שכל אחד ואחד משבעת הקרואים יברכו גזירה משום הנכנסים והיוצאים. ואף שמעיקרא דדינא תיקנו חכמים שיעלו לתורה שבעה קרואים, אלא שלא יברכו אלא העולה ראשון לפניה והעולה אחרון לאחריה, אבל מ"מ צריך שיעלו לתורה שבעה אנשים. ולכאורה פשוט דכאשר כל אחד עומד במרפסת ביתו, אי אפשר לעלות לתורה.

ומה שכתב אחד הגדולים דכיון שנוהגים בני אשכנז להעלות סומא לתורה כמ"ש הרמ"א (סי' קל"ט ס"ג) ה"ה במי שעומד במרפסת אחרת, אין נראה כלל, דמ"מ צריך לעלות לתורה ולעמוד ליד הס"ת, וכל זה לא שייך בריחוק מקום, ואף אם נדחוק דעצם הקריאה יעמוד פלוני בן פלוני חשיב עליה לתורה, מה שאין נראה כלל לדעתנו, אכתי נראה דאינו יכול לברך, ואף שנהגו שהסומא עולה ומברך, אין לך אלא חידושו והבו דלא לוסף עלה, וכבר כתב המגן אברהם (קל"ט סק"ד) דסומא עם הארץ לא יעלה, ולענ"ד כך גם בני"ד.

אמנם אף שאי אפשר להעלות לתורה מי שנמצא בריחוק מקום מ"מ נראה פתרון לקריאת התורה עם ברכה באחד משני פנים:

א. אם יש משפחה שיש בה שלשה גדולים כגון אב ושני בנים, נראה דיש להקל להעלותם בזה אחר זה, דהלא איתא בשו"ע (סי' קמ"א ס"ו):

"יכולים לקרות ב' אחים זה אחר זה והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע. הגה: ואפי' אם א' הוא השביעי וא' הוא המפטיר, לא יקראו השני בשמו משום עין הרע (מהרי"ל)." .

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הרי דמצד הדין אין בזה ענין אלא משום עין הרע, והמשנה ברורה (ס"ק י"ח) כתב דאם עלה לא ירד דאין קפידא בזה אלא לכתחלה, ובשער הציון (ס"ק י"ז) הביא הלכה זו מדרך החיים בשם כמה אחרונים.

ובערוך השלחן (סעיף ח') כתב דמי שאינו חושש לעינא בישא יכול לעלות, אך זה סותר את לשון השו"ע דאין מניחין להם לעלות, אך מ"מ נראה לכאורה דבשעת הדחק כדי שלא תתבטל עיקר התקנה דקריה"ת יש להקל בזה, ולא יפלא שלא מצינו זאת בפוסקים, כי אין זה מצוי כלל שנצטרך להעלות אחים זה אחר זה, דממ"נ, אם אין מנין אין קריה"ת, ואם יש מנין למה צריך להעלותם בזה אחר זה, אך בנידון דידן לכאורה יש להקל.

ונראה עוד דבנידון דידן יש לדון דאין כלל עין הרע, כיון שאי אפשר בענין אחר.

ב. אך באמת נראה דאי"צ לכל זה, אלא בעל הקורא יעלה ויברך ויחזור ויעלה ויברך שבע פעמים, וכמבואר בטור ושו"ע (סי' קמ"ג ס"ה) דכך נוהגין במקום שאין בציבור מי שיודע לקרות. ואף שכתבו הפוסקים דלפי מנהגנו שגם עם הארץ שאינו יודע לקרות עם הש"צ עולה, וגם סומא, שוב אין נוהגין שבעה"ק עולה ויחזור ועולה אלא עמי הארץ עולים לשבעת הקרואים, אך מ"מ לא פקפקו בעצם ההלכה, ומשו"כ נראה דכך יש לנהוג בנידון דידן.

ביקרא דאורייתא ואהבת עולם

אשר ויים

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

כ

תפילה בגינות וברחובות עיר

[נכתב בזמן שעוד היה מותר לעשות מנינים של עשר איש בשטח פתוח]

יהודים רבים בכל מקומות פזוריהם ארגנו מניני תפילה בין הבתים ועל הגגות וברחובות עיר, בהנחה שבמקום פתוח דשלטי ביה אוויר, סכנת ההידבקות מועטת.

ויש לעיין אם אריך למיעבד הכי, דהלא אמרו חז"ל (ברכות ל"ד ע"ב) "אמר רב כהנא: חציף עלי מאן דמצלי בבקתא". וברש"י שם: "בבקעה, שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך, ולבו נשבר". וכ"ה בשו"ע (סי' צ' ס"ה):

"לא יתפלל במקום פרוץ, כמו בשדה, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר".

אמנם בשערי תשובה (שם סק"א) הביא מבתי כהונה ומספר מזבח אדמה דבמקום המוקף מחיצות לית לן בה ובברכי יוסף כתב שכך נהגו בירושלים. וכן נהגתי אף אני בכלל התפללנו בחדר פנימית המוקפת מחיצות תחת כיפת השמים.

ונראה לכאורה דלא בעינן בזה דין מחיצות כמו לגבי רה"י בשבת ואף לא שתים וטפח כדין דפנות הסוכה, אלא כל דהוי מקום צנוע וצדדי ולא בבקעה פתוחה יש להקל בשעת הדחק.

וגדולה מזו הביא המשנה ברורה (ס"ק י"א) מהפרי מגדים והחיי אדם (כלל י"ז ס"א) דבשעת הדחק יהדר להתפלל בין האילנות, הרי דעיקר הקפידא לא להתפלל בשדה פתוח, שממעט בזה אימתא דשמיא.

והנה התוס' שם תמהו ממאי דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה, ואמרו חז"ל אין שיחה אלא תפילה ודרשו מכאן שיצחק תיקן תפילת מנחה, הרי שיצחק התפלל בשדה. ותירצו בשתי דרכים:

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

א. שם מיירי בהר המוריה. וכוונתם דפשיטא לן דכאשר מדובר בהר המוריה מקום השכינה, ודאי שאין בזה גרעון וחסרון ביראת ה' אלא תוספת וריבוי. ומטעם זה הסברתי שהרבבות ומאות האלפים שמתפללים בכותל המערבי תחת כיפת השמים נהגים כהוגן. ואין כל עדיפות להתפלל בחלק המקורה של הכותל.

ב. אין קפידיא אלא במקום שעוברין בו הולכי דרכים. והבית יוסף דחה תירוץ זה מהלכה משום דברי הזוהר, ולכן פסק השו"ע דבכל ענין אין להתפלל בשדה.

ומ"מ מבואר בשו"ע דההולך בדרך מותר לו להתפלל בשדה ובבקעה, וכך נראה בכל ענין דאי אפשר בענין אחר.

וכך גם בנידון דידן עדיף להתפלל תחת כיפת השמים במקום רחב ומאוורר מאשר בחדר צפוף שסכנתו מרובה.

והנה האחרונים תמהו בדברי הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש שהשמיטו הלכה זו ולא כתבוה, ובחידושי שמן רוקח לזקנינו שהיה מאדירי התורה בדורו דור דעה, כתב שלפי הנראה הם פירשו דאין כונת חז"ל לבקעה אלא לצריף קטן ורעוע וכלשון בקתא בכל מקום, ולפי זה כתב שדברי רב כהנא הן הם דברי רבי יוחנן שאין להתפלל במקום שאין בו חלונות, עיי"ש.

אך להאמור אין הדברים מתיישבים על הלב, דמה ענין זה אצל זה, והלא מקרא למדו שיש להתפלל במקום שיש בו חלונות. אך בהגהת הרש"ש כתב כעין דבריו לפני דברי תלמידי רבינו יונה בברכות (כ"ד ע"ב מדה"ר) בטעמא דמילתא שאין מתפללין בבית שאין בו חלונות:

"אפשר לומר שהטעם הוא מפני שע"י ראיית האור תתישב דעתו יותר ויוכל לכוין כראוי".

ולפי דבריו אכן מסתבר דא דמתפלל בביקתא חציף מישך שייד להא דאין להתפלל בית שאין בו חלונות, דגם בבקעה אין דעתו מתיישבת כראוי.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

והתוס' יו"ט במעדני מלך על הרא"ש (פ"ה סי' כ"ד אות פ') כבר כתב דהרי"ף והרא"ש כפי הנראה השמיטו הלכה זו משום קושיית התוס' מיצחק אבינו שהתפלל בשדה, עי"ש.

ועוד טען נוסף להקל בזה יש לפי מש"כ בכף החיים (ס' צ' ס"ק ל"א) בשם רבינו ישעיה האחרון ועוד כמה מקורות דאין בזה קפידא אלא במתפלל ביחיד, אבל במנין עשרה אין בזה כל חציפות, וכ"ה בספר האשכול הלכות מנחה ומעריב (סימן כ"ב), עי"ש.

כא

צוותי הרפואה יתפללו ביחידות

[נכתב בתחילת ימי התפרצות המגיפה]

לשאלת רבים, הנני מורה לכל אנשי הרפואה שעובדים בבתי החולים שמטפלים בחולים שיש בהם חשש פיקוח נפש, וכך גם מתנדבי הצלה, שיתפללו בביתם ביחידות. כי רופאים רבים נמצאים בבידוד, ומקצתם לצערנו ולדאבון לבנו נדבקו במחלה, וכבר מורגש בכמה מקומות מחסור בצוותי רפואה, וככל שהמחלה תתפשט מחסור זה יחמיר וילך, ומשו"כ נראה שכל אלה לא יבואו בשערי בתי הכנסיות, כדי שיוכלו לעמוד ולשרת, ובנפשנו הדבר.

והנה שבתי וראיתי בבית הכנסת שבבית החולים שער צדק שרופאים, וגם מקצת המאושפזים עדיין באו בשער בית הכנסת, צויתי לסגור את בית הכנסת כדי למנוע מן הרופאים וק"ו מהחולים להידבק במחלה.

כב

תשובות קצרות

א. בדבר השאלה באלה שלא יוכלו לומר קדיש בגלל שאין מניינים, מה ראוי שיעשה במקום זה.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

תשובה: ילמדו משניות לע"נ. אם יש מקומות בעולם שמתפללים במנין בהסכמת הרשיות אחד יאמר קדיש לע"נ כמה וכמה נשמות, ונר לאחד נר למאה, כאשר הארכת במק"א.

ב. בשאלתו על רופאים איך ינהגו בתפילה, עיין שו"ת מנחת אשר ח"א סימן קכ"א.

כג

כיצד לנהוג בקריאת התורה בשעת מגיפה

[נכתב בתחילת ימי המגיפה]

כבוד האברך היקר

הרב אלכסנדר לבל נ"י

במה ששאל לדעתי כיצד ראוי להתנהג בימים אלה בקריאת התורה, כאשר לפי הוראות משרד הבריאות צריך לשמור על מרחק של לפחות שני מטר בין אדם לאדם, ובקריאת התורה שהעולה צריך לקרוא ביחד עם הבעל קורא, וצריך קריאה מתוך הכתב ונמצא שבדרך כלל צריך הוא להתקרב לס"ת ולבעה"ק.

רואה אני בחומרא יתירה מה שנוהגין שבעה"ק והעולה עומדים זה לצד זה, מה שקרוב להביא לידי הידבקות במחלה ובפרט שבעה"ק קורא בקול, והעולה מברך בקול ויש חשש גדול שאם מי מהם נגוע בנגיף עלולים הם להדביק זה את זה.

לדעתי יש להקפיד שלא להעלות לתורה אלא מי שמכסה פיו ואפו במסכה, או לפחות בעלותו לתורה יכסה פיו ואפו בטליתו, ואין בשום פנים להעלות מי שאינו מכסה פיו ואפו.

ועוד ראוי בקריאה בשבת לקצר כמה שאפשר בעליות באופן שהבעל קורא יהיה אחד משבעת הקרואים ויקרא את רוב הפרשה בעצמו בלי שיעמוד מי לידו. הגבאי יכול לעמוד במרחק של לפחות שתי מטר כפי שנדרש.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ונראה עוד דכיון שמדובר בחשש סכנה יש להקל לכתחלה שהעולים יעמדו בריחוק מקום אף אם לא יוכל לקרוא מתוך הספר תורה, ואבאר טעמי ונימוקי.

הנה איתא בשו"ע (סימן קמ"א ס"ב):

"והעולה לא יקרא בקול רם, ומ"מ צריך הוא לקרות עם הש"צ, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, אלא שצריך לקרות בנחת, שלא ישמיע לאזניו".

ומקור הלכה זו מדברי הרא"ש (מגילה פ"ג סי' א'), אך הבית יוסף הביא ממהר"י אבוהב ששמע שאיתא בזוהר שאסור ששנים יקראו בתורה ואם נכונים הדברים ראוי לחוש לדברי הזוהר ולא יקרא העולה אלא הש"צ בלבד. אמנם מהר"י אבוהב לא ראה את דברי הזוהר במקורם, והבית יוסף ציין למקור דברי הזוה"ק, וכתב דאף שכתבו הרא"ש והטור שאם העולה אינו קורא הוי ברכה לבטלה, כיון שאין לזה מקור בתלמוד, וגם מסברא יש לפקפק, שהרי כיון ששומע כעונה הו"ל כאילו קורא על קריאתו הוא, ראוי לחוש לדברי הזוהר, והעולה לא יקרא כלל.

ושוב כתב הבית יוסף דכאשר יקרא בלחש אין בזה קפידא אף לדברי הזוהר, ומשו"כ ראוי לנהוג שהעולה יקרא בלחש, לצאת יד"ח הרא"ש והזוהר גם יחד וכן סתם בשו"ע, כמבואר. ובדרכי משה כתב הרמ"א שאכן זה פשטות כונת הזוהר, ואין שום קפידא שהעולה לא יקרא בלחש, עי"ש.

אך מ"מ חזינן מדברי מהר"י אבוהב והב"י שנטו לפסוק לפי"ד הזוה"ק שהעולה לא יקרא כלל.

והנה נחלקו הפוסקים אם סומא יכול לעלות לתורה, לדעת הב"י אין הסומא יכול לעלות, וכ"כ בשו"ע (קל"ט ס"ג):

"סומא אינו קורא, לפי שאסור לקרות אפי' אות אחת שלא מן הכתב, (ומהר"י"ל כתב דעכשיו קורא סומא, כמו שאנו מקרין בתורה לע"ה)".

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הרי לן שנחלקו בשאלה זו השו"ע והרמ"א, לדעת השו"ע אין הסומא עולה ולדעת הרמ"א יכול הסומא לעלות וכך הביא בשם מהרי"ל שנהגו להעלות את הסומא. ובמשנה ברורה (ס"ק י"ב – י"ג וכן בשעה"צ סק"ו) כתב להקל בזה אלא שבפרשת פרה ופרשת זכור יש להחמיר דהוי קריאה דאורייתא, עיי"ש.

ואף שיש לכאורה לתמוה בזה גם בדברי הב"י וגם בדברי הרמ"א דלכאורה יש קצת סתירה בדבריהם, דהלא הראנו לדעת שעיקר שיטת המחבר לפי"ד הזוהר שאינו קורא אלא הבעל קורא לבדו ולא העולה, ולגבי סומא כתב (סימן קמ"א) שאינו עולה לתורה לפי דברי הרא"ש דאם אין העולה קורא עם הש"צ הוי ברכה לבטלה, אך לפי דבריו בסי' קל"ט לסמוך על הזוה"ק אין כל טעם שסומא לא יעלה.

ולכאורה צ"ל דלמסקנת דבריו דאפשר דאף לפי הזוהר אין קפידא אם יקרא העולה בלחש שוב הסיק שאינו ראוי להעלות את הסומא.

והנה הב"י הביא את דברי המהרי"ל שסומא יכול לעלות וכ"כ עוד בשם הנימוקי יוסף מספר האשכול, אך חלק עליהם משום דברי הרא"ש הנ"ל, והרמ"א בדרכי משה (סי' קמ"א) כתב שדברי הב"י נראין בעיניו כנגד דברי המהרי"ל, וכך כתב גם (סי' קל"ה אות ד') ולכאורה דברי הדרכ"מ סותרים את מה שכתב בהג"ה בסי' קל"ט שנהגו שסומא עולה.

ובמאמר מרדכי (סי' קל"ט) כתב שהג"ה זו שבסי' קל"ט איננה מהרמ"א אלא מבאר הגולה, אך בדברי המגן אברהם (סק"ד) הפמ"ג (שם א"א סק"א) והמשנ"ב הנ"ל פשוט ומבואר שנקטו שעיקר דעת הרמ"א לקולא ונקטו כותיה, ומצינו בכמ"ק בין בב"י ובין ברמ"א שאף שבב"י ובדרכ"מ נוטים לחומרא, בשו"ע ובהג"ה נקטו לקולא ואין זה פלא כלל.

ולגבי מה שכתב הרא"ש שאם אין העול קורא עם הש"צ הוי ברכה לבטלה באמת יש לתמוה כיון דשומע כעונה הרי זה כאילו הוא קורא בעצמו ולמה הוי ברכה לבטלה, וכבר הקשה כן בב"י וכ"ה בפר"ח, ובמשאת בנימין (סימן פ"ב) פסק מטעם זה שסומא יכול לעלות.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

וראיתי במגן גיבורים (שלטי גיבורים סי' קל"ט סק"א) דחידש דכיון דבעינן קריאה מתוך הכתב לא אמרינן בזה שומ"כ. והדברים ידועים בשם הבית הלוי לגבי ברכת כהנים בקול רם, ובשם הצפנת פענח לגבי קריאת עשרת בני המן בנשימה אחת והגאונים במגן גיבורים קדמם בחידוש זה, והארכת בזה במק"א (עיין מנחת אשר מועדים ח"ב סימן כ"ג).

וחתני יקירי הרה"ג ר' בנימין ביינוש נ"י העיר לבאר את שיטת הרא"ש לפי מה שכתבתי במנחת אשר (בראשית סי' מ"ג אות ב') דלא מצינו ברכת המצוה אלא על מעשה מצוה ולא על קיום מצוה שלא ע"י מעשה, ומטעם זה נקטינן דכל המקיים מצוה ע"י אחרים אין השולח מברך אלא השליח, כמבואר לגבי בדיקת חמץ (סימן תל"ב) וכן לגבי תקיעת שופר שבעל התקע מברך, וכך לגבי מקרא מגילה, דאין השומע מברך אלא התוקע והקורא, וכך גם בנידון דידן אין העולה מברך כיון שאינו קורא אלא שומע, והדברים נכונים.

ומ"מ נראה דכיון דלדעת רוב הפוסקים ובכללן המשנה ברורה העולה יוצא בדיעבד אף אם אינו קורא והרי נהגו להעלות גם את הסומא כנ"ל, וכיון שבחשש סכנה עסקינן יש לנהוג לכתחילה שהעולה יתרחק מבעל הקורא אף אם על ידי כך לא יוכל לקרוא מתוך הכתב.

ביקרא דאורייתא

אשר ויים

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

כד

תשלומין לפרשת החודש

כבוד ידי"נ ויקיר לבבי

הגאון החסיד ר' יעקב צבי ריבא שליט"א

מורה הוראה ומרביץ תורה בויליאמסבורג ארה"ב

עקב מחלת הקורונה המשתוללת לדאבון לב במלוא עוזה נבצר מרבים להתפלל בביהכ"נ והרבה בתי כנסיות נסגרו לגמרי ומע"כ לא יכול היה לשמוע את הקריאה של פרשת החודש, ושאל כת"ר אם אפשר להשלים את הקריאה בשני או חמישי או בשבת פר' ויקרא שהיא שבת הפסקה כאשר בלא"ה מוציאים ס"ת מן ארון הקודש.

הנה כתב הגרעק"א (או"ח סימן תרפ"ה) משו"ת גנת ורדים (כלל א' סי' ל"ו) דאין תשלומין לקריאת פר' שקלים דכל שעבר הזמן לפי תקנת חז"ל אין תשלומין. וכ"כ הגרא"ז מרגליות בשערי אפרים (שער ח' סעיף צ"ה). ואין זה דומה למה דאיתא (סי' קל"ה ס"א) שאם הציבור לא קראו את הפרשה משלימין לשבת הבאה, דבזה אין כל קפידא דעיקר הענין להשלים את התורה כל שנה, ומצינו בבני מערבא שהיו משלימין את התורה אחת לג' שנים ולפיכך יכולים להשלים בשבת הבאה, משא"כ בד' פרשיות. וכך פסק המשנה ברורה (שם סק"ב).

ופשוט שדין אחד לד' פרשיות ואין בין פרשת החודש לפרשת שקלים.

ובאמת אי בדידי תליא צ"ע למה לא להשלים את הקריאה של פרשת שקלים, דהלא בכל עיקר הדין שקוראים פר' שקלים מצינו חמשה טעמים בדברי רבותינו הראשונים, ולפי כל חמשת הטעמים מסתבר דיש תשלומין לקריאת פר' שקלים, אף אם לא קראה בזמנה, ונבאר.

א. מפשטות דברי הגמ' במגילה (כ"ט ע"ב) משמע דטעם הקריאה כדי להכריז על השקלים ולהזכיר לעם להביא את שקליהם, וכך אמרו שם:

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

"וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה, קדמינן וקרין באחד באדר, כי היכי דליתו שקלים למקדש".

וכך פירש רש"י שם במשנה, עי"ש.

ב. בתוס' הרא"ש (מגילה שם) איתא דכשם ששואלין ודורשין ל' יום לפני הפסח בהלכות החג, כך קורין פרשת שקלים שלשים יום לפני שצריך לתרום תרומה חדשה.

ג. ידועים דברי הירושלמי (מגילה פ"ג ה"ד, כ"ה ע"א):

"ר' לוי בשם ר"ש בן לקיש צפה הקדוש ברוך הוא שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל אמר מוטב שיקדום כספן של בני לכספו של אותו רשע לפיכך מקדימין וקורין בפרשת שקלים".

הרי לן טעם מפורש בגמ' דבני מערבא לקריאת פרשה זו.

ד. והנה כתב הרמב"ם (הל' תפילה פי"ג ה"ח):

"מפסיקין למועדות וליום הכפורים וקוראין בענין המועד לא בסדר שבת, ומשה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד ענינו, ושואלין ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד, ומה הן קורין...".

ובהמשך הפרק (הלכה כ') כתב:

"ראש חדש אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים...".

ומשמע מדברי הרמב"ם דקריאת ד' פרשיות ענינה וגדרה כמו קריאת המועדים שקורין בהם מענינו של יום.

ה. כתב הלבוש (סי' תרפ"ה ס"א, וכ"ה במשנה ברורה שם סק"ב) דמשום שחרב בית המקדש ואין מקריבין קרבנות ציבור, וממילא אין מביאין שקלים למקדש, תיקנו לקרוא פרשת שקלים משום "ונשלמה פרים שפתינו", עי"ש.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הרי לן חמשה טעמים שונים מדברי חז"ל ורבותינו הראשונים והאחרונים למה קורין פרשת שקלים לפני חודש אדר, אך לפי כל הטעמים מסתבר להשלים קריאה זו עד חודש ניסן, דהלא זמן הבאת מחצית השקל הוא עד ר"ח ניסן, אלא דמ"מ פסקו גדולי האחרונים דאין לקרוא פרשה זו אלא בשבת שבו תיקנו חכמים, ומי יהרהר אחריהם, וק"ו הדברים לגבי פרשת החודש דאין לה אלא מקומה ושעתה ואין לה תשלומין בשבת הבאה. (אך עיקר שאלת מעכת"ר אם אפשר להשלים את הקריאה ליום שני שעדיין הוי לפני ר"ח ניסן, והרי זה דומה למה שמצינו לגבי פר' שקלים, ודו"ק בזה).

באהבה כפולה ומוכפלת

(ברכות י"א ע"ב)

אשר וייס

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ענייני פסח

כה

שטר הרשאה וירטואלית

הן מנהג בית ישראל זה כמאה וחמשים שנה שכל אחד ואחד בא לפני הרב וחותרם על שטר הרשאה למכירת חמץ. אך בשנה זו ספונים אנחנו איש איש בביתו ואסור לבא לפני רבני ישראל ולהתקרב אליהם, ובהכרח למכור את החמץ דרך פקס ואימייל, ונמצא שמפסידים אנו את הקנין של הרשאה.

אך באמת אין צריך קנין בהרשאה מעיקר הדין כמבואר בחו"מ (סי' קפ"ב ס"א) דאין צריך קנין במינוי שליח, וז"ל:

"האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח ועושה לו שליחותו וכל מעשיו קיימין, ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים, אלא באמירה בעלמא בינו לבין חברו, ואין צריך עדים אלא לגלות הדבר אם כפר אחד מהם".

אך מ"מ נהגו לעשות קנים במינוי שליחות עפ"י דברי הרמב"ם בהל' מכירה (פ"ה הלכה י"א – י"ג):

"יש דברים הרבה שאינן צריכין קנין ואין לקניין בהם טעם, כגון המשחרר את עבדו, והמגרש אשתו, או עושה שליח, או המוסר מודעה, או המבטל מודעה, או המוחל לחבירו חוב או יפקדון שיש לו בידו, וכל כיוצא בדברים אלו. נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים או כיוצא באלו, ואומרים וקנינו מפלוני שעשה פלוני שליח, או שמחל לפלוני חוב שיש לו אצלו, או שבטל המודעה שמסר על גט זה וכיוצא באלו, אף על פי שאינו צריך. קנין זה שנהגו להקנות באלו הדברים אינו מועיל כלום, אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל אלא שגמר בלבו ואחר כך אמר, לפיכך אם אמר בלב שלם אני אמרתי וגמרת לי לעשות דבר זה אין צריך דבר אחר כלל".

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הרי שנהגו לעשות קנין במינוי שליחות, אך אין לזה צורך מעיקר הדין, ורק במקצת מקומות נהגו כן.

ונראה עוד דכיון דכל קנין זה לא נהגו בו אלא כדי להוכיח גמר דעת, כאשר אדם טורח למלא את כל הטפסים וחותם את שמו ושולח את הטופס, לא גרע מקנין סודר להוכיח גמר דעת וכונה שלימה במינוי השליחות. כך נראה ברור ופשוט לענ"ד.

אך מטעם אחר יש לדון במכירה שע"י אימייל או מילוי טופס באתרים השונים, דהנה שיטת הנודע ביהודה (מהדו"ק חו"מ סי' ל' אות ז') והקצות החושן (סימן קצ"ד סק"ג) דקנין אודיתא הוא הקנין העיקרי במכירת חמץ ובכל הקניינים האחרים יש ספק ודופי בין ישראל לגוי, וכבר קדם להם בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן ג'), וכבר הארכתני בכל סוגיא זו דקניני חמץ במכירת חמץ במנחת אשר (מועדים ח"ג סימן ב'), ואכמ"ל.

ואף שנחלקו הפוסקים אם הודאת מורשה תקפה ומחייבת את המרשה, הש"ך (חו"מ סי' קכ"ד סק"א) הביא ממהר"ש דלא מהני והש"ך חלק עליו וכתב דמהני, בקצוה"ח (שם סק"א) כתב דהיכא שהמרשה שם דברים בפני המורשה וצוה עליו להודות ודאי מהני, וכפי הנראה סמכינן על דברי הש"ך והקצות בהלכה זו.

אך מאידך כתב הקצוה"ח (סי' מ' סק"א) דלא מהני קנין אודיתא אלא בייחוד עדים ואמר להם אתם עדי, ודחה את דברי הפני יהושע כתובות (ק"ב ע"א) דנקט דאף בהודאה בינו לבינו מתחייב, והפני יהושע הלך לשיטתו גם בגיטין (י"ג ע"ב), עי"ש.

וכבר הקדימו את הקצות המהרש"א והמהר"ם מלובלין (גיטין י"ג ע"ב). וכ"כ הגרעק"א (ב"מ מ"ו ע"א), עי"ש.

והנה המהרש"א, המהר"ם והקצוה"ח סתמו ולא פירשו, למה צריך עדים בקנין אודיתא בניגוד לשאר קניינים שבהם לא איברי סהדי אלא לשיקרא (קידושין ס"ה ע"ב), ויש לפרש הנחה זו בשתי דרכים:

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

א. כיון שאין כאן מעשה קנין אלא דברים בעלמא, צריך לאלם את תוקף הענין וגמר הדעת ע"י ייחוד עדים וכדברי הקצוה"ח דלא זו בלבד שצריך עדים אלא צריך אף שיאמר להם אתם עדי.

ב. אין תוקף לקנין אודיתא אלא בהודאה מחייבת שנותנת לקונה אפשרות להוציא ממון מיד המודה ע"י הודאה זו, ומשו"כ אם הודה שלא בעדים אין קנין אודיתא.

וכ"כ הגרעק"א (בב"מ שם):

"מ"מ י"ל דקנין אודיתא לא הוי קנין אלא המודה בפני עדים דכיון דיכול לתבעו בב"ד ע"פ הודאתו וא"י להכחישו מקרי הודאה גמורה לקנות בו, אבל כשמודה שלא בעדים אין שייך הודאה לקנות בו כיון דאינו נתפס בהודאתו לגבות ממנו".

ובאמת נראה טפי כדרך הזה, שהרי הארכתני במק"א בביאור קנין זה דאודייתא (ע"י מנחת אשר ויקרא סימן ע"ז אות ח'), ודחיתי את מש"כ בקובץ שיעורים (ב"ב סימן קמ"ט) דיסוד קנין אודיתא הוי בגמירת דעת, דכל שגמר דעתו להקנות לא צריך מעשה קנין, וכיון דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי (קידושין ס"ה ע"א) ואינו יכול לחזור בו שוב גמר ומקנה, ולדידי לא סגי במה שאינו יכול לחזור דלא מציינו יסוד זה אלא במה שאמרו חז"ל במקומות רבים "בהוא הנאה גמר ומקנה". וביארתי שקנין אודיתא הוי תולדה דקנין שטר, וכשם שמצינו בקנין שטר שע"י שהמקנה נותן ביד הקונה ראייה על קנינו יש בזה קנין, כך גם באודייתא דכיון שהודה לו בפני עדים, הרי נתן לו ראייה על ההקנאה ונתן בידו אמצעי להוכיח שהקנה לו, וזה גופא הוי יסוד הקנין, ע"י"ש.

אך מ"מ בין לפי הקובץ שיעורים ובין לפי דרכי אין קנין אודייתא אלא במקום שביד הקונה לממש זכותו ע"י הודאה זו, וזה כל עיקר גדר הקנין.

ויש לתמוה לפי זה במכירת חמץ דידן שאין עדים על ההרשאה מה מהני הודאת המורשה שהוא הרב בפני הגוי כשאין כל עדים שבעלי החמץ הירשו את הרב להודות בשמו, והם יוכלו לטעון לגוי להד"ם.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

אך באמת פשוט דכיון שהמרשה חותם על שטר ההרשאה הרי די בחתימת ידו להוציא ממון, אך הא תינח במה שנהגו בכל שנה ושנה שכל אחד בא לפני הרב וחותם את שמו על שטר ההרשאה, אבל כאשר האדם ממלא טופס באתר או באימייל ואינו חותם את שמו, לכאורה אין כל תוקף בהודאת הרב כיון שאין כל ראיה מחייבת כנגד בעלי החמץ, דהלא כל אדם יכול למלא שמו וכתובתו של חברו.

ומשו"כ נראה דעדיף טפי שכל אחד ישלח את הטופס מכתובת אימייל הפרטית שלו דכל כה"ג יש ראיה שאכן הוא זה שהרשה להרב לפעול בשמו, דאין אדם יכול ליכנס לאימייל של חברו כשם שאינו יכול ליכנס לביתו או לחתום חתימת ידו, ויש תוקף לראיה זו בערכאות, וכך נראה גם לפי ההלכה.

אך מ"מ בדיעבד ובשעת הדחק יש תוקף בהרשאה אף במילוי טופס באתר, כי שיטה זו של הנודע ביהודה והקצות דסמכינן בעיקר על קנין אודיתא מחודשת, וגדולי הדורות שלפניהם, ואף רוב אלה שלאחריהם נקטו דאין אודיתא קנין עיקרי במכירת חמץ, ויש לסמוך על דבריהם, ואכמ"ל.

כו

הפקרת כלים על מנת לפוטרן מטבילה

במענה לשאלת רבים בתקופה זו שמשפחות רבות יצטרכו לערוך סדר בביתם ולא יוכלו להתארח בבית הוריהם או מארחים אחרים ובהכרח צריכים הם לקנות כלים חדשים, כלי בישול וכלי אוכל. אך כל מקוואות הכלים נסגרו בהוראת משרד הבריאות, האם יש דרך להשתמש בכלים חדשים ללא טבילתם.

הנה בשו"ת מנחת אשר (ח"ג סימן נ"ז אות ד') כתבתי להקל בכלים דיגיטלים שאי אפשר להטבילם למכור אותם לגוי, וזאת לפי המבואר פעמיים בשו"ע (או"ח שכ"ג ס"ז ויו"ד ק"כ סט"ז) דהקונה כלי מגוי בערב שבת ולא יספיק לטובלו לפני שבת יכול להקנותו לגוי ולהשתמש בו ללא טבילה. וכתבתי שם דאף שיש מגדולי האחרונים שנקטו שאין להסתמך על זה אלא לזמן קצר וכמי שלא יספיק להטביל את הכלי לפני שבת, דתיכף

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

לאחר השבת אכן יטבילו כדין, אבל אין לסמוך על מכירה לגוי לצמיתות, אך הבאתי שיש גם מגדולי האחרונים שבשעת הדחק סמכו על מכירה לגוי לצמיתות בכלים שמחמת גודלם אי אפשר להטבלם אם בכלי זכוכית שאי אפשר להטבילם שמא ישברו, עי"ש.

אך בנידון דידן אין זה פתרון מעשי, שהרי אין איש יוצא מפתח ביתו, ואין הנכרים מצויים בינינו. ועוד דכל מערכות הקניינים בין ישראל לגוי מורכבות עד למאוד וכמה כרכורים כרכרו במכירת חמץ לגוי דלדעת הרבה פוסקים אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, וק"ו בטבילת כלים דלדעת רוב הפוסקים הוי מה"ת.

(ועיין בשו"ת מנחת אשר שם, ועוד בסי' נ"ה בכל עיקר מצות טבילת כלים אם הוי מה"ת או מדרבנן, וגם בענין האיסור להשתמש בכלי שלא נטבל אם הוי מה"ת או מדרבנן, ואכמ"ל).

ומשו"כ נראה בנידון דידן דיש לסמוך על ההפקר, ואף שכתבתי (שו"ת מנח"א ח"ג סי' ס"א אות ב') דאין לסמוך על הפקר אף בשעת הדחק, אין זה אלא במקום שאפשר להקנות לגוי, וקנין עדיף מהפקר, כמו שביארתי שם דבמעשה קנין הנעשה בין שני אנשים יש יותר תוקף בעיני בני"א מאשר הפקר שאין בו קנין אלא סילוק, וכיון שמושתמש בכלי ככל שאר כלים שלו יש בזה הערמה גדולה, ועוד דשם לא דנתי אלא ביחיד שקנה כלי ואין בידו לטובלו, אבל בנידון דידן דהוי שעת דחק גדול ואין פתרון אחר שאין בו צד סכנה נראה להקל בזה בשופי.

והרי מציינו בגמ' (שבת י"ח ע"ב) ובהלכה (או"ח סי' רמ"ז ס"ג) דמהני הפקר כדי שלא יעבור על שביתת בהמתו, וכמו כן מהני ביטול בחמץ, ולדעת רבים מן הראשונים ביטול מטעם הפקר הוא.

אמנם ידעתי דשאני הני דבשעה שהוא מפקירו באמת נוהג בו מנהג הפקר ולא מנהג בעלות, דהבהמה אינה עומדת ברשותו אלא ברשות הנכרי, והחמץ בודל ממנו והידוע לו עמד וביערו, משא"כ בכלי זה שהוא משתמש בו כבשלו. אך מ"מ נראה דאנן סהדי שהוא מפקירו בלב שלם כדי שלא לעבור עבירה, ואם יבוא חבירו ליטלו באמת יתננו לו בלב שלם, אף אם בלב כואב.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ובמנח"א שם הבאתי מה שהביאו בשם הגרש"ז אורבך שבשעת הדחק יש לסמוך על הפקר לפטור מטבילת כלים, וכעת ראיתי שאכן כך כתב במנחת שלמה (ח"ב סי' ס"ו אות ט"ז), עי"ש.

וכך ראיתי בארחות רבינו (ח"ד עמוד נ"ד) שדעת בעל הקה"י שאין להשתמש בכלי הנקנה מגוי אף לא עד לגמר תכולתו, אלא שנתן עצה להפקיר את הכלי כדי לפטור אותו מחובת הטבילה, וכך מובא גם בשם החזון איש. הרי שבשעת הדחק הקילו אף במשתמש בכלי לאחר הפקירו.

וכל זה שלא כמו שכתב מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' ה' אות קל"ו) שהוכיח מדברי המגן אברהם דלא מהני, ובמנחת אשר שם כתבתי דאין ראיה מדברי המגן אברהם, אך לא פירשתי את הדברים, והנני לבאר.

הנה הקשה המגן אברהם (סי' י"ג סק"ח) במי שנפסקו לו ציציותיו בשבת שהתירו שלא לפשוט את טליתו משום כבוד הבריות אם מתבייש לשבת בבית הכנסת בלי טלית, כיון שלדעת המרדכי מותר ללבוש טלית לא מצוייצת בשבת ולמה לא אמרו שיתנו לחבירו ויחזור וישאל ממנו וטלית שאולה פטורה מציצית, ותירץ המג"א דמ"מ חייב מדרבנן דנראה כשלו וכמו שאמרו בטלית שאולה לאחר ל' יום וכ"ש הוא דבאמת הוי שלו, ושוב הקשה דמ"מ ראוי שיעשה כן בשבת (ופירשו בלבושי שרד ובפמ"ג דבכך יפטר מאיסור לדעת הראשונים דאף בשבת אסור ללבוש ד' כנפות בלי ציצית, ותירץ במג"א דחיישינן שיעשה טצדקי אף בימות החול, משא"כ כשהתירו לו ללבוש טלית ללא ציצית בודאי יקשור לו ציצית לאחר השבת. ועוד תירץ המג"א דאסור ליתן מתנה בשבת, וכדמוכח בשבת (קל"א ע"ב) שאמרו הואיל ובידו להפקירם ולא אמרו שבידו ליתנם במתנה, עי"ש.

והנה הפרי מגדים שם הקשה דא"כ למה לא יפקיר טליתו כיון שמותר להפקיר בשבת. ותירץ דלא חייבוהו להפקיר שמא יזכו אחרים בטליתו, עי"ש.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

וצ"ע מה ראה מהרי"ל דיסקין בדברי המג"א להוכיח דלא מהני הפקר בטבילת כלים, ואי משום שכתב דלא מהני ליתן טליתו לאחרים משום שנראה כשלו, וכ"ש הכא דבאמת הוי שלו, הרי דכיון שמשתמש בו כדרך הבעלים לא מהני הקנאתו, וכך גם לענין טבילת כלים, הלא פירוש זה סותר שני מקורות מפורשים בשו"ע דיכול להקנות כלי לגוי בערב שבת לפוטרו מטבילה אף שמשתמש בו, וע"כ דכונת המג"א פשוטה בתכלית דאם החמירו בטלית שאולה לאחר ל' יום משום שנראה כשלו, כ"ש שיש להחמיר בטלית שהוא שלו ממש אלא שמקנהו לחבירו כדי להיפטר ממצות ציצית שיש להחמיר משום שנראה כשלו, אך פשוט שאין כונתו דלא מהני ההקנאה.

ובדברי הפרי מגדים חזינן דפשיטא ליה דבאמת מהני הפקר לפוטרו מן הציצית, והוא הדין בטבילת כלים, וז"פ.

ולגבי מה שכתבתי (במנח"א שם) לתמוה למה לא נתנו עצה להפקיר את הכלי ולא מצינו אלא שיקנהו לגוי, וכבר כתב במהרי"ל דיסקין להוכיח מזה דהפקר לא מהני, ודאי שאין בזה הכרח דבהפקר חיישינן שיזכו אחריו בכליו, וכדי שלא להפסיד ממונו לא יפקיר, וכמ"ש הפמ"ג לגבי ציצית. ואפשר עוד דבזמניהם שגרו בין הנכרים היתה עצה זו פשוטה בעיניהם, דכל הזמן היו סוחרים עם הגויים במקח וממכר, אבל לא היו בקיאים כל כך בדיני הפקר.

וכבר כתב החזון איש (טהרות עמוד חצ"ר):

"ואין ללמוד דין מהשמטת הטור והשו"ע, שלא סמכו הטושו"ע מעולם להורות לנו מתוך השמטתם, אדרבה אם היה דעתם להורות לנו שלא נשתנה הדין לא היו משמיטים אלא היו מפרשים, והרבה דינים שאינן כ"כ מצויים השמיט השו"ע אף שהטור הביאן, והרבה שהשמטות גם הטור, ודי לנו במה שפירשו".

ומ"מ נראה דכל שאפשר להימנע מלהשתמש בכלים חדשים נכון טפי, אבל במקום דאי אפשר כיון דהוי שעה"ד גדול יש לסמוך על ההפקר, וצריך לזכור להטביל כלים אלה כדין כאשר יעבור זעם.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

כז

הלל בליל הסדר במתפלל ביחידות

והנה יש לעיין במי שנוהג לומר הלל בבית הכנסת כמנהג ספרד, ובשנה זו יתפלל בביתו ביחידות אם יאמר הלל בברכות ביחידות.

הנה כבר הארכתי בכל עיקר מנהג הלל בבתי כנסיות במנחת אשר מועדים (ח"ג סי' ז') ולא אכתוב כאן אלא בקיצור הנוגע להלכה.

וכתב בברכי יוסף (סימן תפ"ז אות ח') שגם ביחיד אומר הלל, וכתב שכך נהג הרמ"ע מפאנו וכך דעת מהר"י פואה, עי"ש.

אך לדברי הגר"א (סימן תפ"ז ס"ד) אין ענין בהלל זה אלא משום פרסומי ניסא דציבור, ואין היחיד קוראו. אמנם לשיטת הרשב"א דעיקר ההלל בליל פסח נתקן לביהכ"נ גם יחיד אומרו ככל הלל שמחוייבים בו בין ביחיד ובין בציבור, אא"כ נאמר דאף לרשב"א לא תיקנו הלל זה אלא בציבור.

והנה כתב הרשב"א (ברכות י"א ע"א) אחר שהביא תשובת רב האי:

"ולמדנו ממנה שכך הוא הסכמתן בדבר זה, וכן רבותינו בעלי התוספות מסכימין לסברא זו מפני שחולקין אותו באמצע דהיאך איפשר שמפסיקין בו באכילה ושתיה ומברכין עליו בתחלתו לגמור שהרי אפילו בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל אין מפסיקין בו אלא מפני הכבוד, ור"ת ז"ל לא היה מברך עליהן, וכן המנהג ואמרין בירושלמי אם הלכה רופפת היא בידך ראה היאך הצבור נוהג ונהוג כן, ובודאי אלו רצה לקרות כולו בבת אחת בבית הכנסת או בביתו אז חייב לברך עליו כההיא דמסכת סופרים ודירושלמי. תניא בתוספתא בפ' ערבי פסחים בני העיר שאין להם מי שיקרא את ההלל הולכין לבית הכנסת וקורין פרק ראשון הולכין אוכלין ושותין חוזרין ובאין וגומרין את כלו אם אין אפשר להם כן גומרין את כלו. ולפי הסכמה זו של גאוני עולם ז"ל (שאין מברכין על ההלל שאומר על שולחנו) נראה פירוש הירושלמי שכתבתי למעלה דהכי קאמר שנייה היא שאם שמעה בבית הכנסת יצא והלכך עיקר תקנת קריאתו בבית הכנסת היה ולא בבית

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ובקריאת ביהכ"נ הוא שתקנו לברך שהיא עיקר התקנה ומצות הקריאה אבל בבית לא, וכן בדין הוא שאלו מי ששמעה בבית הכנסת יצא ואינו מברך על שלחנו ומי שלא שמעה בבית הכנסת גומר על שלחנו ומברך יאמרו שנים בבית אחד זה קורא ומברך וזה קורא ואינו מברך, הלכך ברכת גאלנו לאו סמוכה היא ולפיכך פותח בה בברוך".

ומתחילת דבריו משמע שאפילו בביתו כל שאומרו בבת אחת ואינו מפסיק באמצע אף ביחיד אכן מברך, ולא הבנתי אם בסוף דבריו חזר בו או שכוונתו דרק כשאומרו על שולחנו ומפסיק באמצע אינו מברך אך אם אומרו בביתו בבת אחת אכן מברך, וצ"ע. ושו"ר שבארחות חיים ח"א סדר ליל הפסח אות כ"א הביא רק את דברי הרשב"א הראשונים ומשמע דפשיטא ליה שמברך.

וכך מפורש ברמב"ן סוף מס' פסחים דפשיטא ליה שהלל בליל פסח טעון ברכה בין זו שאומרים בביהכ"נ ובין זו שאומר על שולחנו בליל הסדר אלא שכבר נפטר בביהכ"נ, ופשוט לפי דבריו דגם ביחיד טעון ברכה, עי"ש.

וכבר הבאתי לעיל את הברכי יוסף, ובשיירי ברכה (אות ג') חזר על דבריו, וכ"ה במורה באצבע (אות ר"ז) וכתב שם "שכן עשו בעצמם כמה רבנים".

וככ ברוח חיים להגר"ח פלאגי (סי' תפ"ז אות ד') וכ"ה בכף החיים (תפ"ז ס"ק ל"ט – מ"ב), עי"ש.

וכך נראה להלכה למעשה דכל הנוהגים לומר הלל בברכה בביהכ"נ ינהגו כן בביתם.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

כח

האם להתיר לזקנים בודדים להשתתף בליל הסדר ע"י תוכנת מחשב

לשאלת רבים היות ועפ"י תקנות הממשלה מחשיש התפשטות המגפה הרבה זקנים ואנשים בודדים יצטרכו לבלות את ימי החג לבדם בבית, האם מותר להשתמש באמצעים שונים כמו סקייפ וזום (skype - zoom) כדי שיוכלו להשתתף בליל הסדר ולהרגיש במקצת כאילו הם נוכחים בבית ילדיהם או חבריהם.

וראיתי פסק של כמה רבנים חשובים שהתירו את הדבר הזה, ולענ"ד חלילה להקל בזה, ויש בזה חשש חילול שבת ויו"ט דאורייתא.

הנה הרבנים החשובים סמכו דבריהם על דעתם של כמה וכמה מחשובי הפוסקים בני עדות המזרח, דאין איסור כלל להדליק חשמל ביו"ט, מלבד עובדין דחל וזילותא דשבתא. ועוד כתבו דאף שכמה מהרבנים האשכנזים החמירו, אך אף לשיטתם, אין זה אלא במי שמדליק את האור או מפעיל כלי חשמלי, אבל כאשר המכשיר כבר דלוק אלא שעושה בו שימוש כדי לתקשר עם חבריו ודאי אין בו איסור.

ולדעתי טעו בזה בתרתי, ושתי ההנחות הנ"ל אינן נכונות, ואבאר.

הנה כבר כתבתי במק"א (שו"ת מנחת אשר ח"א סימן ל') דאף שאכן כך נקטו כמה וכמה מגדולי הספרדים וגם מקצת מן הגדולים של בני אשכנז כמו הערוך השלחן (בקובץ בית ועד לחכמים, ונדפס לאחרונה בשו"ת ערוך השלחן סי' ז').

אך באמת כל המתירים לא הבינו כלל את מהות החשמל וחשבו לתומם שחום האש נמצא חבוי בתוך החוטים ואין האדם אלא מגלה אותנו, ובדמיונם חשבו לדמות את המדליק את החשמל למעביר אש מנר לנר. אך באמת אין הדבר כן, ואין כל דמיון בין המדליק מאור חשמלי למעביר אש ממקום למקום, ואין בחוטים כל כח וחום של אש. ובערוך השלחן כתב להדיא בתשובתו דאפשר שאין בדבריו ממש משום שאינו בקי בענין החשמל וטבעו, עי"ש.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

וגם מה שכתבו דאף לדעת המחמירים שאסור להדליק חשמל ביו"ט אין זה אלא במי שמדליק, משא"כ בנידון דידן שהחשמל כבר דלוק מערב יו"ט, טעות הוא בידם, דבאמת בכל דיבור שמדבר האדם הוא גורם לשינויים בזרימת החשמל, וכבר ביארתי בשו"ת מנחת אשר (שם סימן ל' – ל"א וח"ב סימן ל"ד) שיש בזה חשש מלאכה דאורייתא. ומטעם זה נמנעים כל יראי ה' מלהשתמש במגבירי קול בשבת או לדבר בטלפון בשבת, וכן הדבר בנידון דידן.

ומלבד החששות שיש בזה מעיקר הדין, ברור כשמש בצהריים, שאם נתיר דבר זה, תהיה בכך פירצה גדולה ולא נוכל להסביר אח"כ, מה יום מיומיים, דהלא בכל שנה ושנה ובכל יום ויום ובכל מקום ומקום יש זקנים בודדים וחולים המרותקים לביתם, ויאמרו כבר התירו פרושים את הדבר.

החכם עיניו בראשו, והחכם רואה את הנולד, ובכל הנוגע לשימוש בשבת במכשירי חשמל, אלקטרוניקה וטכנולוגיה מודרנית, כל פירצה תתרחב ועלול למוטט את חומת הדת. חכמים הזהרו בדבריכם.

כט

האם לערוך נוסח מקוצר של ההגדה בשביל זקנים בודדים

כבוד יקירי

הרה"ג ר'.... שליט"א

רב יישוב...

בדבר שאלתו, היות ורבים מבני המושב הם אנשים מסורתיים הרגילים לערוך את הסדר בצוותא, או עם בני משפחותיהם, וכיון שבשנה זו יעשו כל אחד את סדר ליל הפסח איש איש בביתו, חושש מע"כ שודאי לא יאמרו את כל סדר ההגדה או שיתחילו לומר מעט ובודאי לא ישלימו את כל הנוסח, ומשו"כ עלה בלבו נוסח מקוצר לבני היישוב ובו את עיקרי ההגדה שיש להקפיד לאומרו. שאלתו דמר, אם נכון לעשות כן, ומה הם הקטעים החשובים ביותר.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

באופן כללי יש להמנע מלנגוע בקדשי ישראל ולשנות נוסחאות מקודשות מדורי דורות, אך אין זה אלא לגבי שינוי כללי במקום ובזמן, אך מורה צדק ומנהיג לעדתו שרואה בזה צורך לפי המקום והזמן, תבא ברכה על ראשו, ואם אכן חושב מעכ"ת שעל ידי כך יש זיכוי הרבים, כך תעשה ותבורך מן השמים.

ולגבי סדר ההגדה, הנה כתב המשנה ברורה (סי' תע"ג ס"ק ס"ד) דמי שאין לו פנאי לומר את כל סדר ההגדה יאמר פיסקה "רבן גמליאל אומר, כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח וכו'", כיון שאמרו חז"ל (פסחים קט"ז ע"ב) שאם לא אמר כך לא יצא ידי חובתו, עי"ש.

ולענ"ד יש לפקפק, ונראה דפיסקה הכי חשובה ומעכבת היא "מה נשתנה – עבדים היינו וכו'", שהרי יש בכך גם שאלה ותשובה וגם מתחיל בגנות ומסיים בשבח ועיקר סיפור יציאת מצרים, אלא שרבן גמליאל מוסיף שצריך גם להסביר את שלשת המצוות שבאכילה הנוהגים בליל הסדר דהיינו פסח מצה ומרור שאנו אוכלים על שום מה, אך כל אלה הם תוספות לעיקר הסיפור שהוא עבדים היינו עד הרי זה משובח.

סוף דבר, יש לומר מה נשתנה, עבדים היינו, אמר רבן גמליאל, ואם בידו לומר עוד נלענ"ד שיאמרו הלל.

ועיין מה שהארכתי בזה בשו"ת מנחת אשר (ח"ג סימן ל"ו).

יזכה כת"ר לנהל עדתו בדרכי נועם ולקדש שם שמים.

באהבה ובברכת חג כשר ושמח

אשר וייס

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ל

החולה בקורונה ואינו מרגיש טעם מצה ומרור

מי שחולה במחלת הקורונה, ואחת מתופעות הלוואי של המחלה שאין לו חוש טעם, האם יברך על המצה והמרור כאשר אין הוא מרגיש בהם כל טעם.

נראה דודאי יכול לברך על המצה, דאין הקפידא שירגיש טעם מצה אלא שיאכל מצה שלא נשתנה טעמה, ומשו"כ אין יוצאין יד"ח במצה מבושלת (שו"ע סימן תס"א ס"ד) כיון שנשתנה טעמה, אך מאידך "בלע מצה יצא" (שם סי' תע"ה ס"ג) אף שאינו מרגיש טעמה, וכיון שכן יברך על המצה. אך יש לעיין לגבי מרור דהלא בלע מרור לא יצא (שם ומקורו בפסחים קט"ו ע"ב), וברשב"ם "דמשום הכי קפיד רחמנא למרר את פיו של אוכל זכר לזמררו את חייהם", וכיון שאינו מרגיש טעם מר שמא לא יצא יד"ח.

אך כבר כתבתי במק"א (מנחת אשר מועדים ח"ג סי' י"א) דבאמת יוצא יד"ח מרור אף בחזרת שאין בו טעם מר, ולא צריך שירגיש בפועל טעם מר אלא שיאכל בדרך הראוי להרגיש טעם מר, ויש לעיין בנידון דידן, האם זה דומה לבלע מרור שאינו יוצא יד"ח או שמא דומה הדבר למי שאכל מרור אלא שלא הרגיש בו טעם מר.

ונראה לכאורה שדומה טפי לבלע מרור, ושאני מי שאוכל חסה דמ"מ מרגיש טעם החסה, וכבר כתבתי במק"א (מנחת אשר שם) דהטעם הבסיסי לעולם יש בה מרירות מסויימ, ומ"מ נראה להלכה דינסה בערב פסח לטעום טעם מרור, ואם אכן אינו מרגיש בו טעם כלל יאכל מרור בלא ברכת המצוה בלילה.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

לא

היוצא מבידוד בחול המועד האם רשאי להסתפר

כבוד תלמידי אהובי

הרה"ג ר' ישראל מלכה שליט"א

היוצא מבידוד בחול המועד, ולא היה בידו להסתפר ערב יו"ט האם מותר לו להסתפר בחולו של מועד.

הנה איתא בשו"ע (סי' תקל"א סעיף ג' – ד'):

"אפילו אם היה אנוס ומפני כך לא גילח בעי"ט, אינו מגלח במועד, והוא הדין למי שהיה חולה ונתרפא במועד. ואלו מגלחין במועד, מי שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד, ומי שיצא מבית האסורים ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח, וכן המנודה שהתירו לו ברגל, וכן מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, וכן הבא ממדינת הים בחול המועד, או שבא בערב הרגל ולא היה שהות ביום לגלח, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לטייל".

הרי דאף מי שמחמת אונס לא היה יכול לגלח בערב יו"ט אסור לו לגלח במועד מלבד אותם הארבעה שהתירו להם לגלח במועד.

ויש לעיין מאי שנא הני משאר אונסים, ולמה התירו דוקא להם ולא לכל מי שנאנס ולא היה בידו להסתפר. ובכלל שאלתנו האם אין לך בו אלא חידושו ומלבד הני ארבעה אין להקל לעולם, או שמא נידון דידן דומה למי שיצא מן השבי ובית האסורים שהתירו לו להסתפר במועד.

והנה מקור הלכה זו במועד קטן (י"ד ע"א) ושם אמרו דכל האיסור להסתפר במועד לא משום דהוי מלאכה אלא כדי שלא יכנס ליום טוב כשהוא מנוול ויתכוון לכתחלה להסתפר במועד, ולפיכך הקילו במי שלא היה בידו להסתפר לפני יו"ט, ועוד אמרו שם

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

דאם אבד לו אבידה ומחמתה נאנס ולא הסתפר לא התירו לו להסתפר כיון דלא מוכחא מילתא.

וצריך עיון בביאור זו דמוכחא מילתא, דבודאי אין הכוונה בין אונס מפורסם למה שאינו מפורסם, דאטו מי שנדר והתירו לו את הנדר יותר מפורסם ממי שנאבדה לו אבידה או חולה שנתרפא, והלא אף יחיד מומחה מתיר את הנדר ואין זה מפורסם כלל, משא"כ חולה שיש מצוה לבקרם, או שמא מי שנאבדה לו אבידה שהדרך לפרסם את הדבר כאשר בעל האבידה מחזר אחר אבידתו.

והמשנה ברורה בחכמתו היתירה כתב בזה (סק"ה):

"דהני אונסין מפורסמין וגלויין לכל הוא שא"א להם לגלח מקודם אבל שארי אונסין אינם מפורסמין וידועים ואם נתיר להם יבואו להתיר אף שלא מתוך אונס".

ובשער הציון (סק"ז) כתב שהעתיק לשון זה מהריטב"א והאריך לפרש, דהלא אין נפ"מ אם המקרה ידוע ומפורסם אלא אם מוכחא מילתא דמי שנקלע למצב כזה באמת אנוס הוא מלהסתפר, דיש הרבה חולים שאינם נמנעים מלהסתפר, ולא כל מי שנאבדה לו אבידה טרוד כולי האי לחזר אחר אבידתו ומשו"כ לא התירו להם להסתפר במועד, משא"כ בהני ארבעה, דברור שאין בידם להסתפר לפני המועד.

ולפי זה נראה דהוא הדין במי שנמצא בבידוד שלפי הוראות הרשויות, בדד ישב בתוך המחנה, ועליו לנהוג כדברי הנביא "בא בחדריך וסגור דלתך בעדך", וכל מי שאינו נוהג כן הוא פושע ומסכן את הרבים וגדול עוונו מנשוא.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

מכתבים ומאמרים

א

ט' אדר תש"פ

למנוע משחית ומגיפה מעלינו

לשאלת רבים כיצד להתנהג בענין וירוס הקורונה (CORONA). הנני לגלות את חוות דעתי דפשוט וברור שיש לשמור בקפדנות על כל ההוראות של רשויות הבריאות המוסמכות, אלה שנמצאים בבידוד לא יצאו מביתם אף לא לדבר מצוה.

כמה החמירו חז"ל וגדולי הדורות בחשיש מגפה, למדנו בכתובות (ע"ז ע"ב) לגבי מחלת הראתן, וידוע מהגר"י סלנטר שבשעת מגפת החולירע הורה אף לבריאים לאכול ביום הכיפורים, וכיוצ"ב במקורות רבים.

וכך גם במחלה שמדבקת ומתפשטת באופן מבהיל וסכנתה מרובה וכבר הפילה חללים רבים.

ויש להרבות בתשובה תפילה וצעקה שמעבירין את רוע הגזירה.

אבינו מלכנו מנע מגיפה מנחלתך, ויתקיים בנו "והסרותי מחלה מקרבך".

בתחנון ובתפילה

אשר וייס

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ב

כ"ב אדר תש"פ

כבוד ידיד נפשי תלמידי אהובי

הגאון ר' דוד יצחק מנדלבוים שליט"א

רב בית מדרשנו בביתר

במענה לשאלתכם, הנני לקבוע כמה תקנות בסדר התפילות עד יעבור זעם.

א. יש להרבות בתחנון ובתפילה ולשפוך שיח ודמעות לפי א-ל רחום וחנון שיחוס וירחם על עמו. לאחר כל מנין שחרית ומנחה יש לומר בציבור ג' פרקי תהלים כ', מ"א וק"ל.

ב. בשחרית יאמרו בציבור פרשת הקטורת שהיא סגולה בדוקה לעצירת המגיפה כמבואר בזוהר הק' (מדרש הנעלם ח"א דף ק' ע"ב), וכך תיקן הגאון רבי עקיבא איגר בשעת המגיפה (אגרות רעק"א אגרת ע"א).

ג. אין להכניס לבית הכנסת בבת אחת יותר מעשרה אנשים, ואם יש יותר מעשרה אסור לשליח ציבור להתחיל בתפילה.

ד. חולים וזקנים צריך שיתפללו בביתם ויכוונו לשעה שהציבור מתפללים, ותפילתם בודאי תתקבל ברצון.

ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר.

שומר ישראל, שמור שארית ישראל, ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל.

החותם בדמע

אשר וייס

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ג

כ"ג אדר תש"פ

לכבוד אחי ורעי אהובי נפשי

תלמידי היקרים ובני הקהילה

הנני כותב לכם בכאב לב וברוח נשברה. מגיפה קשה משתוללת בעולם כולו, ומחלה זו פגעה קשות גם בקהילות ישראל בכל מקומות מושבותיהם. כבר פרסמתי ברבים את דעתי הברורה והנחרצת, שהמצוה הגדולה ביותר בשעה זו היא הצלת נפשות ומניעת הסכנה. על כן עלינו להקפיד הקפדה גמורה על כל ההוראות של משרד הבריאות.

בימים כתיקונם מאות מתפללים גודשים את בית מדרשי בשיעורי התורה ובתפילה. לצערי העמוק אני נאלץ לבטל לעת עתה את כל השיעורים ברבים, וכל השיעורים יועברו רק באמצעים טכנולוגיים.

בענין התפילה בבית הכנסת, אין להתפלל אלא במנין עשרה בלבד, וכהוראת משרד הבריאות. ומשום כך לא נוכל לאפשר לרוב המתפללים הקבועים להגיע בשבת לבית הכנסת. על הזקנים ועל כל אשר להם בעיות רפואיות להתפלל ביחידות בביתם. אין להביא לבית הכנסת ילדים מתחת לגיל בר מצוה, כדי לפנות את מקומם לברי חיוב.

וכל אלה שיאלצו להתפלל בביתם, יאריכו בתפילתם במתינות בתוספת כוונה יותר מהרגלם בתפילה בציבור, ויצא הפסדם בשכרם, כי כוונת התפילה חשובה מתפילה בציבור. ושליח הציבור יכוון עליהם, כדין עם שבשדות שאנוסים מלבוא לבית הכנסת (ר"ה ל"ה ע"א וטור סי' תקצ"א), ששליח ציבור מוציאם.

במכתב של השם משמואל (שם משמואל מועדים בסופו) לחתנו שנבצר ממנו לבוא לביהכ"נ ביוה"כ משום חולי, כתב דמי שאנוס להתפלל בבית ביחיד יוצא ע"י כל שליחי הציבור שבעולם, ובודאי יש מהם צדיק גמור שתפילתו רצויה לפני המקום.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

יש לכל אחד להתחזק ולחזק את בני ביתו באמונה ובטחון ואהבת ה' שהוא אל רחום וחנון, ובשב"ק לנהוג ב"עונג וגם שמחה בהם למשחה".

שנזכה לבשר ולהתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות

אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו

מנע מגיפה מנחלתנו

שבת שלום ומבורך

החותם בכאב

אשר וייס

ד

למנוע משחית ומגיפה מעלינו

הנה רבים דואגים ודואבים עקב מגפת הקורונה ותולים עיניהם למרום בתקוה בתפילה ובתחנון, וגם תמהים ושואלים האם ישנם סגולות כל שהם לביטול גזירת המגיפה.

ראשית כל עלינו לשמור וליזהר בכל ההוראות של משרד הבריאות, להמנע מקירבה יתירה לבני אדם, וכל כיוצ"ב.

להרבות בכח התורה דאגוני מגנא ואצולי מצלא (סוטה כ"א ע"א). להרבות בתפילה ובאמירת תהלים כדי לעורר רחמי שמים. להרבות בחסד, כי עשיית החסד יש בה סגולה מיוחדת לעצירת המגיפה כמבואר במס' תענית (כ"א ע"ב):

"בסורא הוות דברתא, בשיבבותיה דרב לא הוות דברתא. סברו מיניה משום זכותיה דרב דנפיש. איתחזי להו בחילמא, רב דנפישא זכותיה טובא, הא מילתא זוטרא ליה לרב. אלא משום ההוא גברא, דשייל מרא וזבילא לקבורה. בדרוקרת הוות דליקתא, ובשיבבותיה דרב הונא לא הוות דליקתא. סבור מינה בזכותא דרב הונא דנפיש. איתחזי

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

להו בחילמא, האי זוטרא ליה לרב הונא, אלא משום ההיא איתתא דמחממת תנורא, ומשיילי לשיבבותיה".

אך מלבד כל אלה המוני עם ה' שואלין ודורשין סגולות מיוחדות לשעת מגיפה.

ואכן דור של רודפי סגולות אנחנו, והתמימים והישרים רצים לכל מיני מקובלים למיניהם כדי לקבל סגולות לכל דבר, ולדאבון לב ככל שהסגולות משונות יותר נמשכים אחריהם יותר.

ולא ישכילו בני האדם ולא יבינו שהסגולות העיקריות אינם אלא אלה שמקורן בדברי חז"ל וגדולי הדורות שאת מימיהם אנו שותים ומפיהם אנו חיים.

ושלשה הם הסגולות הבדוקות לביטול גזירת המגפה שמצינו בדברי חז"ל וגדולי הדורות.

ואלה הם:

א. מאה ברכות בכל יום.

ענין זה מקורו במס' מנחות (מ"ג ע"ב):

"תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך".

וכתב הטור (או"ח סי' מ"ז) בשם רב נטרונאי גאון שבימי דוד המלך היתה מגפה ומאה אנשים מתו בכל יום, ונתגלה לדוד מלך ישראל ברוח הקודש שע"י אמירת מאה ברכות בכל יום תיעצר המגפה, וכך הוה. ובבית יוסף שם מונה והולך את מאת הברכות שאומרים בכל יום, וכל אחד יבדוק ויתבונן בדרכיו כדי לוודא ולהשלים את מאה ברכותיו בכל יום.

ב. אמירת פרשת הקטורת בכל יום.

הגרעק"א (אגרות רעק"א אגרת ע"א) כתב אגרת בשעת מגפת החולרע ובו תיקן

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

שיאמרו בכל יום את פרשת הקטורת, אך לא ציין טעם ומקור לדברים.

ומקורן בדברי הזוהר הקדוש (מדרש הנעלם ח"א ק' ע"ב):

"ר' פנחס פתח קרא דכתיב (במדבר יז) והנה החל הנגף בעם וכתוב ויאמר משה אל אהרן קח את המחטה וגו' וכתוב ותעצר המגפה כתיב הכא מהר וכתוב התם מהרי שלש סאים מה להלן קרבן לאשתזבא אף כאן קרבן לאשתזבא, א"ר פנחס זמנא חדא הוינא אזלי בארחא וערעית ביה באליהו אמינא ליה לימא לי מר מלה דמעלי לברייתא א"ל קיים גזר קב"ה ועאלו קמיה כל אלין מלאכיא דממנן לאדכרא חובי דבר נש די בעדנא דיכרון בני אנשא קרבניא דמני משה ושוי לביה ורעותי בהו דכלהו ידכרון לי' לטב, ועוד בעדנא דיערע מותנא בבני אנשא קיימא אתגזר וכרוזא אעבר על כל חילא דשמיא דאי ייעלון בנוהי בארעא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וימרון ברעות נפשא ולבא עניינא דקטורת בוסמין דהוו להו לישראל דיתבטל מותנא מנייהו".

הרי לנו סוד שגילה אליהו הנביא לרב פנחס דבכל עת שיאמרו ישראל בכונת הלב את פרשת הקטורת תתבטל מעליהם גזירת המגיפה.

ג. אמירת פרשת העקידה.

גם סגולה זו מקורה בזוהר הק' בתיקונים (תיקונא תניינא, קל"ט ע"א):

"בראשית ברא אלקי"ם בראשית בר"א תי"ש דא אילו דיצחק... נפק קלא ואמר משית יומי בראשית אתברי לעקדה דיצחק בגין דלא אית קרבן דבטיל מותנא כעקדה דיצחק דאתמר ביה ויעקוד את יצחק בנו אתקשר מדת הדין ואתעקד לעילא ולא הוה ליה רשו לקרבא לבי דינא רברבא דאיהו גבורה לתבעא דינא ועקדה דנא מועילה לגלותא".

הרי לן שאין לך קרבן שמועיל לבטל מגפת מות כמו עקידת יצחק וכן הוא לאורך הגלות.

שלש סגולות יקרות מפז, ומובטחים אנו ע"י חז"ל הקדושים וגדולי הפוסקים שכל דבריהם גחלי אש שיש בהם כדי לבטל ולמנוע משחית ומגפה. בהם נאחזו ולא נרפה.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ונעתור בתחנון ובתפילה לפני בורא רפואות ומצמיח ישועות לרחם עלינו ועל פליטתנו, ולמנוע משחית ומגיפה מעלינו ומעל כל עמו בית ישראל ונאמר אמן.

ה

"לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך"

(ישעיהו כ"ו כ')

כ"ו אדר תש"פ

הנה אמרו חז"ל (ב"ק ס' ע"ב):

"תנו רבנן דבר בעיר - כנס רגליך, שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואומר לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך, ואומר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה".

ידעו חז"ל בחכמתם ובקדושתם שבזמן מגפה מצווים אנו להתכנס בבתיים ולהימנע מחברתם של הבריות "כנס רגליך" אמרו, וכדברי הכתוב "בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך".

ובספר ליקוטי אמרים (מכתבים מכתב י"ג עמוד י"ט): יש מכתב שכתב האדמו"ר רבי מנחם מנדל מויטבסק מתלמידי המגיד ממזריטש בשעת המגפה בטבריה בשנת תקמ"ו, ובו הוא מתאר את הצרות שפקדו את כל העיר, ובתו"ד כתב:

"סגרנו עצמנו בחצר חדשה אשר שם יותר מערך מנין כדי להתפלל בציבור... וכל אשר ממנו ראו וכך עשו להסתיר מפני חרון אף בחצרותיהם ובטירותם... ולא ניכרו בחוצות כי אם ריקים ופוחזים וגויים להבדיל...".

הרי לך שכך נהגו תמיד בשעת המגפה, וכדברי חז"ל שהביאו את דברי הנביא ישעיהו (ישעיהו כ"ו כ') "לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך".

כבר גליתי דעתי הנחרצת שיש לשמור בקפדנות יתירה על כל ההוראות של משרד

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

הבריאות, ומתחנן אני בפניכם בתחנונים, אנא שמרו על נפשותיכם פן חלילה נאחר את המועד כמו ארצות אחרות שבעולם.

אלפי בתי כנסיות נסגרו ברחבי העולם ובארץ ישראל, ורבבות עמך ישראל מתפללים בביתם ביחידות, פיקוח נפש דוחה כל התורה, אף שבת ויום הכיפורים שאיסורם כרת נדחים מפני פיקוח נפש וק"ו לתפילה בציבור.

לכל אלה שבצער ובכאב מתפללים ללא מנין, נחזק את לבם בדברי הגה"ק בעל שם משמואל (שם משמואל סוף ספר מועדים) שכתב לחתנו שעקב חולי נבצר ממנו להגיע לבית הכנסת, הלא שליח ציבור מוציא עם שבשדות, ומי שנאנס מלבא לביהכ"נ כל שליחי הציבור שבעולם שליחיו המה, ובודאי יש ביניהם מי שתפילתו זכה וטהורה ועולה לטובה לפני כסא הכבוד, תחזקנה ידיכם ורוחכם ותפילותיכם יתקבלו לרצון.

אלה שמתפללים בביתם ישתדלו להאריך בתפילה ולהתחזק בכוונתה יותר מהרגלם, ואם נגזר עלינו להפסיד תפילה בציבור, נתחזק בכוונת התפילה ויצא הפסדם בשכרם.

לא נביא אני ולא בן נביא, ולא נוכל לדעת על מה עשה ה' ככה, אך דברי הרמב"ם (ריש הל' תעניות) נר לרגלנו המה, דכאשר צרה פוקדת את הציבור יש לפשפש במעשינו לחזור בתשובה ולהרבות בתפילה ותחנונים.

למודי נסיונות אנחנו, ואף אברהם אבינו אבי האומה הישראלית שדבק בהקב"ה מעצמו לא זכה לחיים שלווים אלא נתנסה בעשרה נסיונות ועמד בכולם (אבות פ"ה מ"ג), ובכל דור ודור עמודים עלינו לכלותינו. בכל דור ודור ובכל יום ויום הקב"ה מנסה אותנו ומשתדלים אנחנו לעמוד בנסיונות כאומנת אבותינו שבידינו. עברנו הרג ואבדון, ואבותינו נתנסו בנסיון הנורא של השואה, ובעזה"ת נעבור את הנסיון הזה באמונה ובטחון.

יש להתחזק באמונה פשוטה, באהבת ה' שרחמיו אופפים אותנו ובשמחת התורה והמצוה.

יש להרבות בתורה, בתפילה וחסד, וישועת ה' כהרף עין.

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל במהרה בימינו אמן.

באהבה וביקר

אשר ויים

1

כי לך תכרע כל ברך

"יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך... ויקבלו כולם את עול מלכותך" (תפילת עלינו לשבח).

נמצאים אנחנו בעיצומה של מגפה כלל עולמית. מליון אנשים נפלו למשכב ונאנקים על מיטת חוליים, עשרות אלפים שבקו חיים לכל חי, הכלכלה העולמית מתמוטטת, ומאות בשנים לא ידענו שבר עולמי דומה.

מחד גיסא אמרו חז"ל "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל" (יבמות ס"ג ע"א), וברש"י שם "ליראם כדי שיחזרו בתשובה".

ואכן מצווים אנו לפשפש במעשינו ולחזור בתשובה. אך ברור שהקב"ה שולח גם מסר כללי לאנושות כולה, ולכל יצורי אנוש באשר הם שם.

פעמים רבות כאשר אני אומר תפילה נשגבה זו "עלינו לשבח" שבה אנו מסיימים את תפילתנו (ובספר תוצאות חיים לבעל ראשית חכמה כתב שתפילה זו שקולה כנגד קריאת שמע) מהרהר אני בלבי באיזה דרך נזכה לקיומה של תפילה זו "לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון ויקבלו כולם את עול מלכותך". והלא העולם בזמנינו מורכב ממעצמות עצומות ולמדינות קטנטניות ולכל אחת מהן תרבות שונה משלה, לא הרי זה כהרי זה, חלוקות הן באמונות ודעות ואין דעותיהן דומות זו לזו.

אך כמדומני שבימינו אלה אכן כל העולם כורע ברך ומרגיש חסר אונים.

כאשר טיטוס הרומאי גבה לבו לאחר שהביס את צבאות יון האדירים וכבש את

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

ירושלים והחריב את בית המקדש, והתרים כלפי מעלה "כמדומה אני שאלהיהם של אלו אין גבורתו אלא במים, בא פרעה טבעו במים, בא סיסרא טבעו במים, אף הוא עומד עלי לטובעני במים, אם גבור הוא יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה" (גיטין נ"ו ע"ב).

יצאה בת קול ואמרה לו:

"רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע, בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה... עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה".

ויתוש קטן נכנס לחוטמו ונקר במוחו שבע שנים עד שמת, ניתה משונה תוך יסורים קשים.

האדם המודרני בן זמנינו אף הוא גבה לבו, כבר עלה לירח, שלח כלי רכב למאדים, המציא אמצעים שעל ידם בידו להשיג את כל המידע שבעולם רגע כמימריה, וחוקר הוא ומגלה את סודות המדע, עד שנדמה לו שאדון הוא לגורלו ושולט הוא על חייו וסביבתו.

וכאילו בת קול יצאה מן השמים לאמור.

בריה קלה יש לי בעולמי, קלה היא לאין שיעור מן היתוש, קטנה היא כל כך עד שלא תוכל לראותו, וירוס שמה, עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה.

כל העולם כולו כורע ברך ומתחנן על נפשו, חסר אונים הוא ואין בידו להתגונן בפני בריה קלה זו. אלא שעדיין לא זכינו ל"ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד".

וכך אמרו חכמינו (במדבר רבה קרח פי"ח ט"ז ל"ה):

"טיטוס הרשע נכנס בבית קדש הקדשים כשהוא מחרף ומגדף... אמר אלהיהם של אלו אין גבורתו אלא בים אם הוא רוצה יעלה ליבשה ונראה מי נוצח א"ל הקדוש ברוך הוא רשע בן רשע בריה פחותה קלה שבבריותי אני משליח בך לבערך מן העולם נכנס יתוש בחוטמו ומת במיתה משונה... שכן דרכו של הקדוש ברוך הוא לעשות שליחותו ע"י

מנחת אשר – בתקופת הקורונה

דברים קלים לכל המתגאין עליו שלח להם בריה קלה להפרע מהם להודיעך שאין גבורתן ממוש".

ושוב אמרו שם:

"ולעתיד לבוא עתיד הקדוש ברוך הוא ליפרע מן האומות ע"י דברים קלים שנאמר (ישעיה ז') והיה ביום ההוא ישרוק ה' לזבוב אשר בקצה יאורי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשור".

ויהי רצון שנזכה בקרוב בימינו שיתקיים בנו "ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוד עליהם מהרה לעולם ועד".